

Aspekti nacionalne sigurnosti Kraljevine Saudijske Arabije u regionalnom kontekstu

Miletić, Boris

Professional thesis / Završni specijalistički

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:422381>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-03**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Poslijediplomski specijalistički sveučilišni studij
Vanjska politika i diplomacija

ZAVRŠNI SPECIJALISTIČKI RAD

ASPEKTI NACIONALNE SIGURNOSTI
KRALJEVINE SAUDIJSKE ARABIJE U
REGIONALNOM KONTEKSTU

Student:

Boris Miletić, 33287

Mentor:

doc. dr. sc. Boško Picula

Zagreb, svibanj 2023.

Izjavljujem da sam završni specijalistički rad, *Aspekti nacionalne sigurnosti Kraljevine Saudijske Arabije u regionalnom kontekstu*, koji sam predao na ocjenu mentoru doc. dr. sc. Bošku Piculi, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također izjavljujem da dotični rad nije objavljen, niti korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugome učilištu te da na temelju njega nisam stekao ECTS bodove.

Izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenoga i akademskoga rada, posebno članke 17. – 19., Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Boris Miletić

Sadržaj

UVOD.....	1
1. TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR RADA.....	3
2. KRALJEVINA SAUDIJSKA ARABIJA.....	7
U REGIJI BLISKOG ISTOKA	7
2.1 Povijest KSA-je.....	7
2.1.1.Prva „država“ kuće Saud – Emirat Darijeha.....	8
2.1.2.Emirat Nedžda	9
2.1.3. Ibn Saud i stvaranje Kraljevine Saudijske Arabije	10
2.1.4. Politički važna događanja u KSA-ji i oko nje u drugoj polovini 20. st.	11
2.2. KSA danas	14
3. PRIKAZ POJEDINIH ASPEKATA NACIONALNE SIGURNOSTI KSA-JE	17
3.1. Pojam nacionalne sigurnosti i aspekata nacionalne sigurnosti	17
3.2. Osovine nacionalne sigurnosti KSA-je.....	17
3.3. Aspekt odgojno- obrazovne politike i problematika kulturoloških obrazaca Arabije	18
3.4. Gospodarstvo	21
3.5. Vojska, redarstvene snage i obavještajna zajednica – aspekt obrambene politike	23
3.5.1. Obavještajne službe KSA-je	24
3.5.2. Redarstvene snage.....	24
3.5.3. Vojne snage – Oružane snage KSA-je i Nacionalna garda KSA-je	25
3.6. Aspekt religijske politike – Saud i vehabizam.....	29
3.7. Problematika politika unutar države	32
3.8. Aspekt vanjske politike.....	35
4. REDEFINIRANJE KSA-JE POLITIKAMA MOHAMMADA BIN SALMANA (MBS) I VIZIJE 2030.....	39

4.1. Redefiniranje KSA-je.....	39
4.2. MBS i saudijska Vizija 2030	41
4.3. MBS-ova religijska, unutarnja i vanjska politika	43
ZAKLJUČAK.....	48
<i>SAŽETAK</i>	52
LITERATURA	54

UVOD

Čitajući literaturu iz kolegija Globalna politika na studiju Vanjske politike i diplomacije, konkretno izdanje *Bliski istok: Politika i povijest* urednice Mirjane Kasapović, opazio sam poglavlje koje govori o tome zašto nema regionalnog „glavnog igrača“ na Bliskom istoku (2016:16). S obzirom na to da sam se kao časnik Hrvatske vojske školovao u SAD-u s časnicima gotovo svih arapskih zemalja, te sam gotovo pola godine unutar tima usko surađivao s časnicima iz Saudijske Arabije, zapitao sam se zašto dosad glavni igrač u regiji nije bila Saudijska Arabija. Tijekom tog razdoblja uočio sam da, unatoč ogromnim sredstvima i potpori države koja je bila na raspolaganju tim kolegama, postoje slabosti i problematike koje arapska kultura i obrazovanje u Saudijskoj Arabiji imaju na vojnoj komponentni sustava nacionalne sigurnosti. Tijekom tog školovanja dogodio se i teroristički napad saudijskog časnika na američke kolege u bazi u susjednoj saveznoj državi¹, gdje je bio prisutan religijski aspekt. Treći element koji sam primijetio bio je „čudni“, toplo-hladni odnos između „velikih“ saveznika Saudijaca i Amerikanaca, kao i patronažni odnos Saudijaca prema drugim arapskim časnicima. S obzirom na sve ove osobne doživljaje, kada mi je u dogovoru opsega i pitanja rada na željenu temu o Saudijskoj Arabiji mentor predložio nacionalnu sigurnost u regionalnom kontekstu, problematika je za ovu analizu već bila djelomično posložena.

Materijali upotrijebljeni za pisanje ovoga rada su knjige raznih stranih autora; o Arapima, Saudijskoj Arabiji i njezinoj povijesti, odnosima u regiji, vanjskoj i unutarnjoj politici, vladajućoj monarhiji Saud. Upotrijebljena je i hrvatska literatura radi definiranja nekih općih pojmova poput civilizacije, kulture, nacionalne sigurnosti, sigurnosne politike. Internetskim izvorima potkrijepljeni su navodi recentnijih događaja u regiji Bliskog istoka ili detalji pojedinih specifičnih tematskih dijelova vezanih za trenutačne probleme nacionalne sigurnosti Kraljevine, a oni sežu od novinskih članaka, stručnih radova do raznih mrežnih izvora o Saudijskoj Arabiji i/ili Viziji 2030.

¹ op.a. detalji dostupni kroz izvješće istrage mornarice (dostupno na mreži) ili jednostavnom pretragom pojma *Pensacola shooting investigation*, npr.: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-52713702>

Pri pisanju završnog rada korišteno je nekoliko znanstvenih metoda: povijesna, deskriptivna, komparativna, te induktivna (Zelenika, 2000:323-366). Cijeli rad možemo definirati kao studiju slučaja o čemu detaljnije u slijedećem poglavlju koje daje teorijsko-metodološki okvir rada.

S obzirom na to da cijeli rad pokriva područje i osobe čiji nazivi i imena su izvorno napisani arapskim pismom, za oblik transliteracije i transkripcije odabran je način kojim je prevedena knjiga *Dva lica islama*. Naime, ostatak literature koji pokriva tematiku je na engleskom (dakle engleska transliteracija) ili je, poput *Istorije Arapa*, iz razdoblja bivše SFRJ (hrvatsko-srpski), dok su za hrvatsko izdanje knjigu *Dva lica islama* preveli Enes Karić i Rešid Hafizović iz Zagrebačkog islamskog centra te smatram da je ona najprikladnija i najrecentnija za uporabu u ovom radu. Ovi i drugi pojmovi iz stranih jezika navedeni su kurzivom.

Prvo pitanje na koje rad daje odgovor jest povijest nastanka i trenutni regionalni status i pozicija države kraljevske obitelji Saud. Drugo pitanje koje je predmet istraživanja jest pitanje aspekata nacionalne sigurnosti Kraljevine Saudijske Arabije², tj. koje probleme ima KSA u tom vidu. U ovom dijelu rada, kao istoznačnice riječi „aspekti“, korištene su i riječi „vidovi“ ili „elementi“, ovisno o literaturi za koju su vezane. Treće pitanje je „pogled u budućnost“, koji donosi *de facto* „vladavina“ krunskog princa Mohammada bin Salmana³ i „njegova“ i državnog programa Saudijske Vizije 2030. Ako bi analiza ovih politika i programa upozorila na prepoznavanje i izravan ili posredan utjecaj na rješavanje problematike iz prethodnih poglavlja, to bi nam dalo za pravo tvrditi da je prethodna analiza dobro definirala razloge neuspjeha ostvarivanja leaderskoga statusa do sada. Pružajući odgovor na sva tri pitanja, cilj je potvrditi hipotezu da Saudijsku Arabiju, iako je jedan od ključnih regionalnih aktera Bliskog istoka, izazovi (re)definiranja i dugoročnog ostvarivanja nacionalne sigurnosti priječe u tome da postane najutjecajniji subjekt odnosno akter regionalnih odnosa, barem u bliskoj budućnosti, tj. u prognoziranom roku do 2030. godine.

² op.a. u daljnjem tekstu KSA zbog preglednosti teksta i prikladne činjenice da engleska i hrvatska skraćena korespondiraju

³ op.a. u daljnjem tekstu MBS, kako se i sam princ (ili njegov PR tim) „brendirao“ u stranim medijima

1. TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR RADA

U prvom poglavlju bit će opisana doktrina političkog realizma u međunarodnim odnosima i sigurnosti. Time će se dati okvir radu s obzirom na to da kroz prizmu realizma možemo u nadolazećim poglavljima kontekstualizirati aspekte nacionalne sigurnosti KSA-je i razumjeti ih s gledišta regije Bliskog istoka, ali i globalnih odnosa. Vezano za razumijevanje tih elementa, kao najpogodnija metoda za dubinsku analizu jedne zemlje nameće se metoda studije slučaja. U cilju stvaranja tako zamišljenog okvira rada, potrebno je definirati ove pojmove.

„Politički realizam, realpolitika, ili 'politika moći' je najstarija i najčešće korištena teorija međunarodnih odnosa.“ (Donnelly u Jović, 2013:39) Težišna točka je država i njezini interesi su u konkurentskom i „anarhijskom“ odnosu s drugim državama, koje pak teže ispunjavanju svojih interesa, što „čini međunarodnu politiku područjem nesigurnosti.“ (Morgan u Collins, 2010:39)

Nasuprot realizmu, liberalizam teorijski naglašava suradnju u međunarodnim odnosima, ne nužno državu kao nositelja te suradnje, a sve u cilju globalnog napretka. Na prvi pogled vidljivo je da se radi o suprotnim stajalištima, a razmatrajući poziciju nacionalne sigurnosti jedne države u kompleksnoj i „nemirnoj“ regiji Bliskog istoka, realizam nam daje okvir kojim možemo interpretirati pojedine vanjske i unutarnje političke elemente i stvarne pojave unutar njih, a koje bismo teško mogli pozitivno ocijeniti gledajući kroz prizmu neke druge političke teorije.

Drugim riječima, „realisti temelje svoje preporuke za djelovanje ne toliko na normativnom aspektu (opisivanja svijeta kakvim bi trebao postati) nego više na analizi stvarnosti.“ (Jović,2013:18). Stoga, pri analizi pojava u KSA-ji, cilj neće biti kritika režima iz vizure propagiranja zapadnih ideala poput slobode, već pokušaj ulaska u realno stanje stvari unutar te države.

Za realiste, stvaranje i održavanje mira jest smisao i cilj odgovornih međudržavnih odnosa. Srž navedenog sadržana je u sljedećem citatu: „ideja da je samoodržanje, a ne neki ideal slobode, glavni interes i cilj političkog djelovanja države.“ (Jović,2013:16) Način kako se, prema ovoj teoriji, dolazi do tog cilja jest jačanje države i njezine sigurnosti. Realisti vide sigurnost države, prije svega jačanjem „fizičke sigurnosti“, državne autonomije koja pretpostavlja „vladanje bez ometanja izvana i korištenje sile kada to smatra potrebnim u unutarnjim i vanjskim poslovima“ te odnosom prema razvitku kao prema „sredstvu održanja i jačanja državne autonomije.“ (Morgan u Collins, 2010:34)

Sâm koncept sigurnosti pritom se širi i na druge dimenzije: poput političke, gospodarske, socijalne, razvojne (Tatalović u Collins,2010:8). Sve ove dimenzije bit će razmatrane u daljnjim poglavljima rada u pogledu nacionalne sigurnosti i njezinih problematika unutar KSA-je.

Realizmom možemo objasniti i partnerski odnos između nedemokratskog režima KSA-je i predvodnika zapadnih demokracija SAD-a, jer će realisti „između kaotične i slabe demokratske države i funkcionirajuće ali nedemokratske, izabrati ovu drugu ne postavljajući pritom pitanje poštivanja ljudskih prava (kao liberali) ukoliko je režim efikasan u očuvanju mira i ako je saveznik njihovoj državi te djeluje u skladu s njenim nacionalnim interesima“ (Jović,2013:18). Ovdje Jović (2013:25), vezano za karakter režima i bilateralne odnose, navodi upravo primjer KSA-je i SAD-a.

Osim navedenih međunarodnih odnosa, okvir realizma pruža mogućnost i za bolje razumijevanje pojedinih sigurnosnih aspekata karakterističnih za regiju Bliskog istoka i prisutnih u problematici nacionalne sigurnosti KSA-je. U knjizi *Suvremene sigurnosne studije*, Patrick Morgan (Collins,2010:42) navodi kako nekoliko regionalnih međunarodnih sustava funkcionira prema realističkom modelu. Ovdje bi se svakako uklopila upravo regija Bliskog istoka, na što bismo se mogli nadovezati; da se, kako Jović ističe (2013:26), u tim regijama (prema realizmu) očekuje „pojavljivanje teritorijalnog grupiranja država“ pod utjecajem jedne regionalne sile koja bi ujedno i „pacificirala“ regiju s ciljem postizanja „mira i stabilnosti.“ Ovaj koncept sadržan je i u hipotezi,tj. u pitanju o „ključnom igraču“ u regiji Bliskog istoka. Realizam je, stoga, prikladan za analizu regije Bliskog istoka, koja s našom Europskom regijom politički dijeli zapanjujuće malo sličnosti, unatoč geografskoj blizini. To možemo povezati sa zapadnjačkom „liberalističkom perspektivom“ i naglašavanjem „međunarodne politike“ (Morgan u Collins, 2010:50), kao i s isticanjem nedržavnih aktera, a koje je prisutno u našoj regiji.

Prolazeći od realističkog pogleda na međunarodni i regionalni do samog subjekta rada, a to je Saudijska država, također se nalazimo u istom teorijskom „okviru“. Neki teorijski primjeri koji će se u praksi „pojavit“ u nadolazećim poglavljima su, naprimjer: ponašanje režima suočenog s krizom ili ratom, koji pritom; radi „sigurnosti države“; postaje autoritativniji u odnosu na stanovništvo (Morgan u Collins, 2010:34). Nadalje, susrest ćemo se i s konceptom sigurnosne

dileme „slabih“⁴ država, koja „transformira nacionalnu ili državnu sigurnost u sigurnost režima.“ (Jackson u Collins, 2010:179) I ova pojava poistovjećivanja režima i države često će se pokazati pri analizi pojedinih aspekata nacionalne sigurnosti KSA-je, a i samo ime države (izvedeno iz prezimena vladajuće kuće) naznaka je takvog koncepta. Vezano za vladajuće u KSA-ji, prepoznat ćemo i koncept elite „slabih“ država, koje sa svrhom opstanka režima usvajaju strategiju „mrkve i batine“. Takve elite pritom se s jedne strane oslanjaju na „moć prisile jačanjem snaga sigurnosti, trošenje nacionalnog dohotka na vojne zalihe te korištenje nasilja i zastrašivanja protiv protivnika režima 'koje može rezultirati' plaćenim ubojstvima i ubojstvima bez suđenja, nasilnim gušenjem iskazivanja političkih stavova“ i sl. S druge strane, istovremeno se pojavljuje pokušaj „stvaranja pozitivnog načina potpore režimu putem uspostavljanja razrađenih sustava patronaže stanovništva.“ (Jackson u Collins, 2010: 179)

Metodološki, rad se bavi analizom jednog subjekta, KSA-je, u aspektima njegove nacionalne sigurnosti u kontekstu regije. Metodološki „okvir“ je, stoga, studija slučaja. Studiju slučaja definiramo kao istraživanje koje „proučava suvremeni fenomen unutar njegovog stvarnog životnog konteksta“ implicirajući „holistički pristup“ zasnovan „na bilo kojoj mješavini kvantitativnih i kvalitativnih podataka“ (Yin, 2007: 24-26, cit. prema Jožanc, 2015: 41). Na tragu toga su i različiti izvori upotrijebljeni u ovom radu, u kojima su pronađeni podaci bitni za temu. Na osnovi tih kvantitativnih podataka i kvalitativnog pristupa, formirani su određeni zaključci. Dok kao kvantitativne izvore prepoznajemo određene, u radu istaknute statističke podatke upotrijebljene za definiranje relacija unutar regije, u samoj dubinskoj analizi subjekta dominantan je kvalitativni pristup podacima, prikupljenima najviše iz knjiga o KSA-ji. Ovaj pristup „proučava fenomene u njihovu prirodnom okruženju... a temelji se na osobnim iskustvima, životnim pričama, pojedinačnim ili skupnim intervjuima, opažanjima, analizi dokumenata i drugih izvora koji opisuju svakodnevne ili izuzetne trenutke...“ (Milas, 2007, cit. prema Miočić, 2018: 177). Drugim riječima, ovakva istraživanja „proučavaju subjekte u svom povijesnom i socijalnom kontekstu nastojeći razumjeti i interpretirati smisao ili značenje njihovih radnji, doživljaja ... što pristaje načinima istraživanja na području društvenih znanosti“ (Halmi, 2005, cit. prema Miočić, 2018:178)

⁴ Ovdje se pojam „slab“ ne odnosi na financijsku ili vojnu moć u odnosu na regiju ili svijet, već na slabost institucionalnih kapaciteta, kao i nedostatak nacionalne kohezije u državama koje se još razvijaju (Jackson u Collins 2010:171), zbog čega je stavljen pod navodnike.

Navedeno se odnosi na cijeli rad, a posebnost je ta što se, djelomično u četvrtom poglavlju i u zaključku kao cilj pojavljuje svojevrsni pokušaj „predviđanja“ političke budućnosti KSA-je. Tu se ponovno pokazuje opravdanost odabira metode studije slučaja, jer „postupak predviđanja logički je nastavak testiranja hipoteza, tj... iznošenje postavki o budućim političkim ishodima” (Landman, 2008:19, cit. prema Jožanc, 2015: 41), a studija se slučaja „...određivanjem jasnih kriterija selekcije pojedinih slučajeva te rafiniranim metodama analize unutar samog slučaja pokazuje i legitimnim izborom za ona istraživanja koja smjeraju testiranju teorije te predviđanju budućih ishoda.“ (Jožanc, 2015: 55)

Zaključno, teorijski okvir realizma koji smo postavili u ovom poglavlju pomoći će nam pri analizi i interpretaciji nacionalne sigurnosti KSA-je, metodom studije slučaja. Cilj nam je unutar okvira realističke teorije međunarodnih odnosa prepoznati i analizirati pojedinačne aspekte sigurnosti države, koji su eventualno bili ili jesu problematični i analizirati predstavljaju li nove politike priliku i/ili prijetnju za budućnost sigurnosti KSA-je u regiji Bliskog istoka.

2. KRALJEVINA SAUDIJSKA ARABIJA

U REGIJI BLISKOG ISTOKA

U ovom poglavlju rada bit će dan pregled povijesti formiranja KSA-je s kratkim presjekom današnjeg stanja, koje se može čitati kao popis prednosti koje ona ima u odnosu na zemlje regije, s ciljem da na kraju ovog dijela rada čitatelju ostaje da se zapita kako to da ova zemlja nije neprikosnoveni lider u regiji. Samim time, ono je uvod u problematiku koja je opisana u sljedećem poglavlju. Što se tiče pojma regije iz naslova, ona podrazumijeva pojam „Bliski istok“. Bliski istok, kao regija, u najužem shvaćanju obuhvaća Levant (današnji Libanon, Izrael, Jordan, Sirija), Arapski poluotok (Arabiju), Egipat, Irak i Iran, a prošireno, ovim cjelinama dodajemo još i Malu Aziju (Turska), Afganistan, Pakistan i „osmanski“ dio sjeverne Afrike, tj. zemlje Magreba (Kasapović, 2016:6-16). Literatura upotrijebljena u ovom poglavlju, a da bi se približila prošlost i sadašnjost KSA-je, uglavnom je na engleskom jeziku i američkih autora.

2.1 Povijest KSA-je

Arapski poluotok smatra se kolijevkom semitskih naroda, iz koje su oni migrirali u vodom bogatije, plodnije krajeve Mezopotamije i Egipta, gdje su od prvotno nomadskog poprimili odlike sjedilačkog stanovništva. Tijekom i nakon te migracije, dio nomada je i dalje obitavao u negostoljubivoj unutrašnjosti poluotoka. Danas poluotok isključivo naseljavaju Arapi, koji su uz Židove jedini suvremeni semitski državotvorni narod⁵. Sâmo ime kojim Arapi zovu poluotok govori o tome da se radi o njihovoj kolijevci, oni ga nazivaju i „otok Arapa“ (*Jazīratu l-‘Arab*) (Hiti, 1983:21-29)

Iako povijest Arabije seže par tisuća godina u prošlost, cijelo to vrijeme je obilježavaju rijetko naseljena područja, s djelomično razvijenim trgovačkim gradićima na istočnoj i zapadnoj obali poluotoka i još rjeđe naseljenom unutrašnjosti, koja zbog svoje oštre pustinjske klime nije bila zanimljiva brojnim osvajačima koji su vladali Bliskim istokom u raznim razdobljima. Na jugu centralne Arabije nalazi se pješćana pustinja Rub El Kali (hrv. 'prazna četvrt'), na koju se naslanjaju polupustinjska područja. Slobodno se može reći da taj poluotok nikad nije bio geopolitički važno središte civilizacije, već trgovačka ruta kojom su beduinski trgovci nomadi prevozili tamjan i

⁵ op.a. ostali semitski narodi asimilirani su u dva prethodno navedena ili poput Asiraca, čine zajednicu bez nacionalne države.

smirnu od obala Omana prema sjeveru do bogatih gradova gdje su se razvile civilizacije Egipta, Mezopotamije i Male Azije (Bowen,2008: 17) ili pak, s istočne obale, gdje je na cijeni bilo rijetko biserje koje se tada izranjalo na fizički opasan i radno intenzivan način (Long, 2005:8).

Takvo stanje ne iznenađuje ako znamo da se civilizacije rađaju na obalama mora ili pak, u unutrašnjosti, ali i na obalama velikih i moćnih rijeka. Sama Arabija nema nijednu stalnu rijeku i ovisi o oazama gdje voda izvire iz podzemlja i *vadijima*, suhim koritima rijeka koji poplave zbog kiše. Takvo se stanje ruba civilizacije i trgovačke transverzale zadržalo do pojave islama, koji je potekao iz trgovačkih gradića na zapadnoj obali Meke i Medine u pokrajini imena Hedžaz. Od 7. stoljeća islam se brzo proširio obalama prema sjeveru te pokorio stara civilizacijska središta. Širio se i formirao svoju civilizaciju i tako širio i arapski utjecaj po regiji Bliskoga istoka, stvorivši za 100 godina od smrti svoga proroka dotad najveće carstvo, koje se protezalo od Atlantskog oceana do Inda. I tada se ova civilizacija svojim utjecajem širila obalama i starim središtima civilizacije kao što je bila Sirija. Tako je već prva generacija nakon islamskog proroka Muhameda, za središte svoga kalifata odabrala staro civilizacijsko središte Damask, koje su netom osvojili (Kale, 2007: 158). Nešto kasnije, prijestolnica se promjenom kalifskih obitelji premješta u Bagdad (Bowen,2008:54) i ponovno se centar civilizacije nalazi izvan kolijevke Arapa. Od provale Mongola, pa do 20 st., svetim gradovima u regiji zvanj Hedžaz samostalno su vladali *Šarifi*, lokalni moćnici iz obitelji islamskog proroka Muhameda (Gleave u Bernabeo, 2007: 27), koji su formalno priznali vlast kalifskih dinastija islama. Spomenuti kalifi su se izmjenjivali, a najduže je vladao sultan Osmanskog carstva.

Unatoč važnosti Arabije, kao kolijevke Arapa i lokacije dvaju svetih gradova, pustinjska unutrašnjost središta tog poluotoka ostaje zapostavljena, dobivajući još jedan dodatni izvor zarade osim trgovačkih karavana; ona postaje sjecište putova koji vode hadžije u Meku na obvezno islamsko hodočašće (Bowen,2008: 49).

2.1.1.Prva „država“ kuće Saud – Emirat Darijeha

U takvim nezavidnim civilizacijskim uvjetima u „bezvodnom i negostoljubivom“ središtu poluotoka u pokrajini Nedžd (hrv. 'visoravan') (Schwartz, 2005:113), među brojnim beduinskim plemenima u gradiću Darijeh, 1747. godine dolazi do vojnopolitičkog – vjerskog saveza između kuće Saud, kao političke i vojne komponente predvođene osnivačem i emirom Muhammedom ibn Saudom i klerika – imama Muhammeda ibn Abdulvehaba, kao idejnog začetnika religijske

komponentne saveza. Ovaj savez beduina zajedničkom je snagom ideje i osvajanjem unutar nekoliko godina poluotokom proširio prvu „saudijsku državu“ Emirat Darijeha (Bowen, 2008:67-82). Stvorivši jake obiteljske veze ženidbom između navedenih dviju kuća, Saud je prihvatio ovu novu i „radikalnu verziju“ islama⁶ te ga pohodima svoje beduinske vojske proširio brzim osvajanjem poluotoka. Tako su ti ratnici 1803. osvojili Meku na jugu, a godinu prije na sjeveru uništili Karbalu, sveti grad Šijita. Ovaj Emirat potrajao je dok nije osvojio i nametnuo svoju vlast nad obalnom regijom Hedžaz, na čiji teritorij je pravo nominalno polagalo Osmansko carstvo. Osmanski sultan porazio je Emirat tako da je u rat, koji je potrajao od 1811. do 1818., poslao ekspedicijsku vojsku svoga *valije* (namjesnika) osmanskog Egipta, Muhameda Aliju Pašu. Ova prva država pod vladavinom kuće Saud završila je osvajanjem Darijeha i pogubljenjem tadašnje glave kuće u Istanbulu (Bowen, 2008: 71-75). No ipak, ideja nije poražena jer su nakon njega ostali njegovi brojni potomci.

S druge strane poluotoka, na obalama Perzijskog zaljeva u regiji Hasa, pod nominalnom kontrolom Osmanskog carstva, ali i sve većom protekcijom Britanskog Carstva i njegovih trgovačkih kompanija, razvijali su se Emirati, koji će kasnije postati obalne državice od sjevera i Kuvajta do juga Katra i Omana (Bowen, 2008:77).

Zaključno, neodržavanje ovog emirata uzrokovalo je to što je Osmansko carstvo još uvijek bilo dovoljno jako, odnosno jaka sila da porazi unutarnje pobunjene teritorije. Sâm Emirat nije imao vanjskih saveznika poput zaljevskih emirata, koji su, iako pod nominalnom vlasti Osmanlija, igrali na kartu protektorata Britanije. Osim toga, Saudijski i beduinska plemena Nedžda, koja su činila njihovu vojsku, nisu mogli računati na potporu arapskog stanovništva u susjednim regijama Al-Hase i Hedžaza, koji nisu pristajali na njihovu radikalnu verziju tumačenja vjere.

2.1.2.Emirat Nedžda

Druga saudijska država nazivala se Emirat Nedžda, a obilježena je stalnim dinastijskim borbama s rivalskom kućom Rašid, unutarnjim nemirima i ratovanjem s kratkim razdobljima mira. Sâm Emirat postojao je od povratka obitelji Saud i vojnog preuzimanja Rijada, novog pokrajinskog središta, od osmanskih egipatskih snaga 1824. godine do poraza u „pokrajinskom ratu“, a od

⁶op.a. o tome više u poglavlju o religijskoj politici kao aspektu nacionalne sigurnosti, no za prvo poglavlje dovoljno je ustvrditi da je vehabistički pokret najradikalnije učenje islama i da je potpuno netolerantan za učenja drugih škola islama, što ga uglavnom dovodi u sukob s drugim muslimanima, a ne toliko s drugim vjorama.

rivalske obitelji pokrajine Nedžda iz grada Haila. Ovaj se poraz dogodio 1891. godine, kada članovi kuće Saud odlaze u progonstvo u susjedni kuvajtski emirat (Bowen,2008:78-80).

I ovaj drugi saudijski emirat imao je istu sudbinu kao prvi, no već se prema lokaciji izbjeglištva obitelji Saud može zaključiti da je izabrala „pokrovitelja“, ili saveznika. Nakon poraza od kuće Rašida, kojima su saveznici bili Osmanlije, oni odlaze u Kuvajt, koji je tada bio pod protektoratom Britanaca. Ovaj događaj možemo promatrati kao prvi Anglo-saudijski savez. Iako Britanija na globalnom planu staje na stranu Osmanlija, zadržavajući vojnim intervencijama čak i Rusiju, ona ipak na području Bliskog istoka svoju potporu daje lokalnim pobunjenicima protiv Osmanlijske vlasti u Arabiji, a što će posebno doći do izražaja u Prvom svjetskom ratu. Kao uvod u treći pokušaj stvaranja države, važno je spomenuti da konsolidacija vlasti Rašidima nije uspijevala, zbog nemogućnosti pacificiranja beduina koji su podržavali kuću Saud i njezin vjerski pokret vehabizam (Bowen, 2008:80-81).

2.1.3. Ibn Saud i stvaranje Kraljevine Saudijske Arabije

Početak 20 st., točnije 1902. godine, na scenu stupa Abdul Aziz poznat kao ibn Saud pokrenuvši vojnu kampanju iz prognanstva u Kuvajtu, osvojivši Rijad s malom skupinom beduina i proglašivši se emirom Nedžda. On tada započinje borbu i osvaja teritorij nasuprot kući *Rašid*, koja se oslanjala na već oslabjelo Osmansko carstvo. Tako je porazio Rašide i uspostavio svoju vlast u Nedždu i susjednoj istočnoj provinciji Al-Hasa, koja na Perzijskom zaljevu graniči s britanskim zaljevskim protektoratima, a pritom 1915. priznaje zaljevske emirate kao protektorate Britanije (Bowen, 2008: 91). Tijekom Prvog svjetskog rata Saudijski uglavnom nisu vodili borbe protiv Turaka, jer je Britanija podržavala arapsku pobunu predvođenu Šarifom Meke iz dinastije Hašemita (budućih vladara Iraka i sadašnjih Jordana) u regiji Hedžaz, u kojoj je bila smještena glavnina osmanske vojske. Godine 1925., osvojivši svete gradove Meku i Medinu, Abdul Aziz svrgnuo je Hašemitsku dinastiju i proširio vlast na Hedžaz. Tako je istovremeno postao kralj Kraljevstva Hedžaza i emir Emirata Nedžda, kojemu je dotad proširio vlast i nad južnom pokrajinom Asir na granici s Jemenom. Nakon što je učvrstio vlast nad svim navedenim teritorijima, 1932. godine proglašava ova dva dotad odvojena entiteta jedinstvenim Kraljevstvom Saudijske Arabije (KSA). Sva ova osvajanja kuća Saud postigla je svojim savezom s tzv. „Ihvanima“ (hrv. 'braća'), „svetim ratnicima“ vehabijama, koji su ratovali, prema svom tumačenju, džihadom za širenje jedinog ispravnog tumačenja islama (Bowen, 2008: 91-93).

Zaključno, tijekom svoje dvjestogodišnje povijesti i dvaju propalih emirata, možemo vidjeti da je KSA kakvu danas znamo rezultat činjenice da je treća država koja je iz emirata izrasla u kraljevinu, za razliku od svojih protivnika, imala tu sreću (ili su njezini vladari iz kuće Saud imali to znanje) da se uvijek nađe na pravoj strani povijesti. Pritom aludiramo na činjenicu da je nakon Prvog svjetskoga rata ušla u protekcijski odnos s Velikom Britanijom, a nakon drugog, kao što će biti prikazano u nastavku poglavlja, isti takav odnos sa SAD-om. Ostale velike arapske zemlje poput Egipta, Iraka, kao i nearapski faktor u regiji Iran, nisu u tim dogovorima bile dosljedne (Bronson,2006:4), a što će, nažalost, platiti brojnim nestabilnostima unutar svojih država.

2.1.4. Politički važna događanja u KSA-ji i oko nje u drugoj polovini 20. st.

Nedugo nakon opisane uspostave države u KSA-ji pojavljuju se trvenja između Ihvana i kralja. Naime, „bratstvo“ je željelo džihadom nastaviti širiti vehabizam i na susjedne teritorije, koji su tada bili uglavnom pod protektoratom Britanaca. Pragmatična politika kralja koji je s Britancima imao postojeće dogovore o priznavanju granica i teritorija, kao i financijske aranžmane, to nije dopuštala. Stoga se ono što se događa 30-ih godina u KSA-ji može promatrati kao prvi od sukoba pragmatične vladavine kuće Saud s islamističkom opozicijom, koja je u biti vrlo bliska dvoru. U ovom slučaju to su bili vjerni Ihvani, čijim „mačem i krvlju“ je Saud i došao na vlast na teritorijima Arabije. Ihvani su poraženi te se kralj okreće razvoju svoje, tada po svemu zaostale države (Al Rasheed,2021:50-52). Da bi se riješio problem pitke vode, angažirani su brojni geolozi koji su obavljali ispitivanja, a ona su rezultirala pronalaskom nafte. Ovdje prvi put dolazi do ključne uloge Amerike. Kralj Saud je prethodno imao pozitivna iskustva s Amerikancima koji su u susjednim britanskim protektoratima oformili i vodili misionarsku bolnicu, a koje je i pozvao u svoje kraljevstvo radi pružanja zdravstvenih usluga stanovništvu. Vođen tim pozitivnim iskustvom – s „opuštenim i slobodarskim“ Amerikancima u odnosu na „tvrde kolonizatore“ Britance – upravo je američkim kompanijama dao koncesije za istraživanje podzemlja KSA-je (Bowen 2008:92-93). Uskoro, 1938. godine pronalaze naftu, odnosno najveće na svijetu (što tada nisu znali) kopneno polje nafte locirano u istočnoj provinciji Al-Hasa. Najpoznatija naftna kompanija nastala tih godina je ARMO.⁷ Zbog Drugog svjetskog rata iskorištavanje nafte bilo je privremeno usporeno, no odmah nakon rata i „sudbonosnog“ sastanka kralja s predsjednikom SAD-a Rooseveltom na brodu USS Quincy, 1945. godine (Lippman, 2004:27) stvoren je savez koji traje do danas. Smatra

⁷ Arabian-American Oil Company

se da je tada dogovorena isključivost SAD-a u eksploataciji nafte u KSA-ji, a zauzvrat, osim financijskih kompenzacija; SAD, tada jedina supersila i čelnik novog svjetskog poretka, obvezao se da će jamčiti sigurnost kraljevini i da će pomoći formirati, podupirati i savjetovati vojsku KSA-je (Kennedy, 2018).

Za državu koja se rapidno, u nekoliko desetljeća razvija s razine srednjeg vijeka u modernu ekonomiju i u moderno, ali ne i sekularno društvo, do 1970-ih godine prolaze u iskorištavanju financijskih priljeva od nafte. Usporedno s tim, osniva se OPEC i vode se pregovori s ARAMCO-om, te sve veći udio u tvrtki preuzimaju Saudijski (Bowen,2008:110-112); no za razliku od susjednog Irana, koji je potpuno nacionalizirao i izbacio Britance, Saudijski to rade puno mudrije. Kao rezultat navedenog, u Iranu dolazi do puča i smjena Mosaddegha te dolaska na vlast kralja Reze Pahlavija čija je represija uvod u Khomeinijevu islamsku revoluciju (Hiro, 2018:30-31;46-56).

U 1960.-ima dolaze prvi vanjski izazovi za kraljevsku kuću u vidu panarabizma čiji je predvodnik Nasser u Egiptu. Tu nastupa prvi odgovor u vidu panislamizma, koji zastupaju Saudijski (Al Rasheed,2021:152). Druga velika kriza nastupa kada Izrael, koji podržava SAD, poražava arapske zemlje u Jomkipurskom ratu 1973., a KSA, kao predvodnik panislamističkog pokreta i podražavatelj islamskih politika Bliskog istoka, uspostavlja embargo na izvoz nafte putem novoosnovanog OPEC-a (Cooper,2011:120-123). Ovaj prvi naftni šok može se smatrati prvim izlaskom KSA-je iz linije SAD-a. Ovaj je razdor u odnosima bio toliko jak, da je Nixonova administracija imala kontingencijske planove invazije na KSA-ju (Cooper,2011:109 i Frankel, 2004). Ovaj šok je prebrođen, a drugi je uslijedio u Iranu, dotad pandanu KSA-ji u odnosima sa zapadom gdje je došlo do islamske šijitske revolucije, što je izazvalo i nemire unutar KSA-je. Ovaj događaj ostavio je KSA-ju kao jedinog „sigurnog“ partnera zapada bogatog naftom. Zbog te je činjenice važnost KSA-je porasla, jer više nije bilo rezervne, naftom bogate države koja bi dopustila SAD-u razmišljanja o možebitoj pojavi (ili s nečije strane „izvozu“) nestabilnosti u KSA-ji.

Na to se nadovezuje sljedeći razvoj događaja u jeku Hladnog rata, koji je zapečatio partnerstvo sa SAD-om. SSSR je ušao u Afganistan te počinje hladnoratovski džihad protiv sovjeta. U prvim redovima – ako ne kinetički, onda svakako financijski – bili su upravo SAD i KSA. Jedan od kasnijih nusprodukta tog razdoblja je i Osama bin Laden, kao i Al-Kaida (Jacquard, 2001: 42); ali

tu možemo pratiti i prvi zadatak jednog, tada režimskog novinara, kojeg su ubili kada je pao u nemilost novog prestolonasljednika. Naime, u Afganistanskom ratu je kao izvjestitelj, a možda i agent KSA-je, sudjelovao Jamal Khashoggi (Hubbard,2020:90 i Al Arabia News, 2023).

Pobjeda islamista u Afganistanu bila je uvod u prijetnju Iraka. Iako je KSA dotad Iraku uplatila 25 milijardi dolara pomoći u desetogodišnjem ratu protiv njihovog tada najvećeg neprijatelja Šijitskog Irana, Saddam Hussein okrenuo je svoju vojnu silu protiv susjednog Kuvajta, uz prijetnju ili čak namjeru da osvoji dijelove KSA-je (Bowen, 2008:121).

U tom su trenutku čak i konzervativni vehabijski učitelji i kraljevi savjetnici, skupno zvani *Ulema*, odobrili poziv SAD-u za obranu KSA-je. Koalicija od 500.000 „nevjernika“ ubrzo se našla na sjeveru KSA-je štiteći u operaciji Pustinjiski štit, teritorij KSA-je od Iračke vojske. Ova operacija uskoro je prerasla u „Pustinjsku oluju“, u kojoj je oslobođen Kuvajt i u kojoj je sudjelovala i vojska KSA-je (Bowen, 2008:121-122). U tom razdoblju, razočaran činjenicom da su kuća Saud i „režimske“ uleme umjesto njegovog prijedloga da povede džihad „afganistanskog tipa“ protiv Saddama, odlučile pozvati „nevjernike“ u „svetu zemlju islama“ – odmetnuo se i do tada agent režima, Osama bin Laden, te osnovao Al-Kaidu sa zakletim neprijateljem, kolektivnim „Zapadom“ i SAD-om. Slijedom događaja dolazimo i do 2001. i napada na „blizance“ u New Yorku, u kojemu je uz organizatora Osamu bin Ladenu sudjelovalo 15 Saudijsaca od ukupno 19 otmičara (Schwartz, 2005: 245-249). Nakon toga na vidjelo izlazi dotadašnja financijska potpora KSA-je raznim „humanitarnim“ organizacijama koje su osnivale vjerske škole i radikalizirale muslimane po zapadu (Hubbard,2020:106). Zbog dobrih odnosa i važnosti saudijske nafte i potpore politike SAD-a na Bliskom istoku, ove činjenice ostaju poznate, ali ne pretjerano isticane u medijima, a niti je zbog toga KSA postala „parija“ poput drugih država koje na slične načine podupiru radikalizaciju i posljedično terorizam, npr. Iran. Dakle, teško je ne primijetiti da, tijekom svoje moderne povijesti, KSA balansira između unutarnje stroge vladavine vehabističkog učenja, koje se čak i izvozi pod panislamističkom idejom putem potpore Palestincima; džihada u Afganistanu i financiranja protiv učenja drugačijih škola islama, koje nisu kompatibilne sa strogim učenjima vehabizma i s druge strane; potpore politici SAD-a na Bliskom istoku. Tako se održavalo ovo partnerstvo globalne i lokalne sile, koje možemo ukratko opisati kao stabilan i siguran dotok nafte, u razmjeni za veliku financijsku dobit režima i vojnu i sigurnosnu potporu i zaštitu od protivnika režima.

Navedeno je kratki pregled povijesno važnih političkih događaja koji daju kontekst daljnjem sadržaju rada.

2.2. KSA danas

Kraljevinu Saudijsku Arabiju geografski čine spomenute povijesne regije: Nedžd, Hidžaz, Asir i Al Hasa, no taj je teritorij formalno podijeljen u 13 provincija, s guvernerima koji su iz kraljevske obitelji Saud. KSA graniči s Jordanom i Irakom na sjeveru, Kuvajtom na sjeveroistoku, Katarom, Bahreinom i Ujedinjenim Arapskim Emiratima (UAE) na istoku, Omanom na jugoistoku i Jemenom na jugu. Postoji još i morska granica s Egiptom, Eritrejom i Sudanom na zapadu, tj. Crvenom moru i Akapskom zaljevu, u koji i Izrael ima izlaz, te trusna morska granica s Iranom na istoku u Perzijskom zaljevu⁸ (Bernabeo, 2007: 74-76).

Stanovništvo Saudijske Arabije broji malo više od 35 milijuna ljudi (The World Bank, 2023). Većinu domicilnog stanovništva čine Arapi, dok je gotovo nevjerojatnih 10 – 12 milijuna stranih radnika uglavnom iz Pakistana, s Filipina i iz Indonezije. Vjersko stanovništvo gotovo u potpunosti čine muslimani, većinom suniti. Šijiti čine 16 posto stanovništva i uglavnom su naseljeni na istoku zemlje, u provinciji u kojoj se nalaze najznačajnija nalazišta nafte u KSA-ji, ali i svijetu. U zemlji se također nalaze dva najsvetija mjesta islama, Meka i Medina, što je čini važnim vjerskim i hodočasničkim središtem za muslimane širom svijeta. Shodno tome, kralj također nosi titulu „Čuvara dvije svete džamije“ (Samy u Bernabeo, 2007: 80), što se smatra velikom čašću u islamskoj tradiciji. Prema podacima Svjetske banke (The World Bank, 2023), postotak stanovništva u urbanim i ruralnim područjima u KSA-ji znatno se promijenio od 1970. godine do danas, što je bio rezultat velikih priljeva financija od eksploatacije nafte koja je počela nakon Drugog svjetskog rata. Sedamdesetih je godina otprilike 25 % stanovništva živjelo u urbanim područjima, a 75 % u ruralnim područjima. Ovaj postotak preokrenuo se u korist gradova 2019. te nastavlja rasti. Osim toga, navodi se da je nezaposlenost oko 8 %, dok su zaposleni po sektorima raspoređeni 74 % u uslužnim djelatnostima, 20 % u industriji i 6 % u poljoprivredi. Najveći gradovi su: Rijad, s približno 7 milijuna i Džeda, s približno 4 milijuna stanovnika. Ostali gradovi, kao što su Meka i Medina, imaju oko milijun stanovnika (Carpenter u Bernabeo, 2007: 97-103). Najveći problem KSA-je glede daljnje urbanizacije, ali i razvoja poljoprivrede je osiguravanje vode za

⁸ op.a.koji Arapi zovu Arapski zaljev

stanovništvo, stoga je jedna od velikih industrija u zemlji, industrija desalinizacije mora u tridesetak postrojenja (Jones, 2010:3-14).

Politički, KSA se u tablici karakterizacije političkih sustava Bliskog istoka, u pregledu urednice Kasapović (2015:24), uglavnom navodi kao monarhijska diktatura, a ponegdje se spominje postojanje ograničenoga savjetodavnog elementa. Može se pretpostaviti da ovaj savjetodavni element podrazumijeva Vijeće starijih učenjaka ili Ulemu, koju čine vehabijски učenjaci koji savjetuju kralja, no u poglavlju o MBS-u bit će opisano kako tome dolazi kraj jer nikakav službeni savjetodavni element nije poželjan za najnovijeg vođu kraljevske obitelji (Dadouch, 2021). KSA je monarhija, s kraljem koji vlada kao apsolutni vladar. Politički sustav Saudijske Arabije temelji se na islamskom šerijatskom zakonu. Ustav ne postoji, već se ustavom smatraju Kuran i Suneti. Nešto nalik ustavnom zakonu je Osnovni zakon Saudijske Arabije (engl. *Basic Law*), koji je donesen 1993. godine. Ovaj zakon ocrtava politički sustav Saudijske Arabije i utvrđuje prava i odgovornosti građana prema državi, ali i države prema njima. Jedino, naizgled parlamentarno, tijelo je Vijeće Šure, oformljeno na nagovor SAD-a 1992. i sastavljeno od 150 članova koje imenuje isključivo kralj. Ovo vijeće raspravlja i proizvodi savjete kralju, ali on ih ne mora provesti (Carpenter u Bernabeo, 2007:78). Jedini izbori su općinski, koji se održavaju od 2005. godine (Bowen, 2008:16). Vladu od 22 ministarstva vodi premijer, koji je princ prestolonasljednik, a ministri su uglavnom prinčevi iz kuće Saud, koje imenuje kralj. Ovako formirano Vijeće ministara nadležno je za donošenje zakona, uredbi i propisa (The embassy of KSA, Washington D.C., 2023). Već spomenuta Ulema odbor je islamskih učenjaka koji savjetuju o pitanjima vjerskog obreda i tumačenja šerijatskog prava, ali i gotovo svih drugih politika bitnih u kraljevstvu. Tradicionalno, kralj jednom tjedno održava *Majlis (Madžlis)* – skup građana koji, teoretski, mogu izraziti svoje stavove i obratiti se izravno kralju vezano za bilo koju temu (Carpenter u Bernabeo, 2007: 78). Važno je spomenuti da je prvi kralj, Abdul Aziz, vladao do 1953. godine, a od njegova 43 sina, naslijedilo ga je njih 6 – do zadnjega i trenutnoga kralja Salmana, koji je na prijestolju od 2015. godine. Kraljevska je obitelj brojna i trenutno postoji oko 5000 prinčeva (Frontline,2005).

Gospodarstvo KSA-je uvelike se temelji na golemim rezervama nafte, koje zemlji osiguravaju značajno bogatstvo i ekonomsku stabilnost. Nakon SAD-a, KSA je najveći proizvođač nafte na svijetu, a velik dio 20. stoljeća bila je na prvom mjestu. Naftna industrija čini većinu izvoza i prihoda države. KSA je jedna od osnivača OPEC-a, u kojemu igra ključnu ulogu. Naftni gigant

ARMCO jedan je od najvećih i najbogatijih poduzeća u svijetu. U turističkom sektoru uglavnom se radi o vjerskom turizmu (*hadž*). KSA je također članica Vijeća za suradnju u Zaljevu (GCC), organizacije arapskih država u Arapskom zaljevu i drugih arapskih i islamskih inicijativa (The embassy of KSA, Washington D.C., 2023).

Zaključno, ovaj kratki pregled dvjestogodišnje povijesti i kratkih crtica o sadašnjosti KSA-je uvodi nas u problematiku pojedinih vidova njezine nacionalne sigurnosti, koji je priječe da postane i ostane liderom u regiji Bliskog istoka.

3. PRIKAZ POJEDINIH ASPEKATA NACIONALNE SIGURNOSTI KSA-JE

Promatrajući prethodno definiranu regiju Bliskog istoka, svakom poznavatelju geografije i geopolitike na prvi je pogled jasno da je brojčano i teritorijalno dominantni narod u ovoj regiji upravo arapski, no druga najveća arapska zemlja s najdubljim odnosima sa svjetskom silom SAD-om, koja je ujedno središnja i najbogatija država Arapskog poluotoka (Arabije), ipak nije lider regije. U ovom će se poglavlju, pregledom i analizom problematičnih elementa i politika vidova nacionalne sigurnosti KSA-je pokušati doći do uzroka.

3.1. Pojam nacionalne sigurnosti i aspekata nacionalne sigurnosti

Kako navode Tatalović i dr. (2008:17), sadržaj onoga što nazivamo nacionalna sigurnost, postoji od kada postoje i same države, no kao pojam, nacionalna sigurnost pojavljuje se četrdesetih godina 20. st. u SAD-u. Samu nacionalnu sigurnost definiramo kao: „ukupnost političkih, vojnih i gospodarskih napora koje su vlade morale poduzeti kako bi ostvarile svoju unutarnju i vanjsku sigurnost“ (Tatalović i dr.,2008:19).

Polazeći od navedenoga, definirajmo još što može činiti tu „ukupnost“ napora koje vladajući poduzimaju. Za tu potrebu, slijedi opis sheme koja se nalazi u knjizi *Suvremene sigurnosne politike* (Tatalović i Bilandžić,2005:45). Radi se o shemi „temeljnih elemenata sustava nacionalne sigurnosti suvremene države“. Ovaj sustav na najvišoj instanci čine politike nacionalne sigurnosti, a kao neke od njih navode se: vanjska, obrambena, gospodarska, socijalna, obrazovna i kulturna politika. Iz ovih politika proizlaze sustavi poput obrambenog, sustava unutarnje sigurnosti i dr., te naprimjer, sudioništvo države u međunarodnim sigurnosnim i obrambenim organizacijama. Ovaj kratki pojednostavljeni prikaz bit će i nit vodilja za sljedeće poglavlje, u kojemu će biti prepoznati neki od elemenata ili aspekata nacionalne sigurnosti KSA-je.

3.2. Osovine nacionalne sigurnosti KSA-je

Tatalović i Bilandžić (2005:47) dalje navode: „svaka država je *sui generis*“ zbog razlike u povijesti nastanka, trenutne situacije, stupnja razvoja; a što se onda preslikava i na posebnost vidova njezine nacionalne sigurnosti. Shodno tome, za potrebe ovoga rada i pregleda problematičnih aspekata nacionalne sigurnosti KSA-je, u nastavku slijede pregled i analiza njezinih pojedinih politika, koje se po tom pitanju mogu identificirati. Ovaj pregled seže od onih očekivanih politika, poput

obrambene, vanjskopolitičke i gospodarske te sustava poput onoga unutarnje sigurnosti, ali i pojedinih politika koje su specifične s obzirom na sam predmet rada – a to je KSA sa svojom kulturnom i s tim povezanom odgojno-obrazovnom politikom, kao i religijskom politikom. Obje imaju velik i korijenski utjecaj na navedene očekivane politike i sustave koji čine temeljne elemente nacionalne sigurnosti. S obzirom na navedeno, sâm pregled i analizu započinjemo aspektom koji je kao pojam najobuhvatniji za jedno društvo, a iz njegove problematike proizlazi i korijen problema u predstojećim aspektima poput gospodarstva ili oružanih snaga. Radi se o kulturološkim obrascima Arabije, iz kojih se može iščitati problematika odgojno-obrazovne politike KSA-je.

3.3. Aspekt odgojno- obrazovne politike i problematika kulturoloških obrazaca Arabije

Kulturološki obrasci arapskog društva igraju značajnu ulogu u oblikovanju društvenog, političkog i gospodarskog života KSA-je. Problematične komponente prije svega mogu imati negativan utjecaj na kompetencije radne snage u zemlji. U nastavku su opisane neke značajke arapske kulture koje utječu na svakodnevni život, pa tako i na cjelokupnost brojnih aspekata nacionalne sigurnosti u KSA-ji. No, prvotno je potrebno definirati što mislimo pod kulturom i kako ona prožima pojmove vjere i civilizacije na prostoru Arabije.

U knjizi *Kultura i politika* Vladimir Vujčić donosi sintezu brojnih radova i definicija pojma kulture. Uzimajući pojedine elemente tih definicija, kultura se sumira kao način razmišljanja, vjerovanja i življenja jednog naroda te njihov odnos i ponašanje u susretu s problemima tijekom povijesti (Vujčić, 2008: 16-17).

Za potrebe svoje analize arapske kulture i njezinih obrazaca ponašanja u problematici modernog ratovanja, Pollack (2019: 355) definira kulturu kao svojevrsno društveno naslijeđe neke zajednice, koje čine naučeni obrasci mišljenja i djelovanja, pa tako oni postaju priručnik o tome kako se „stvari rade“ u toj grupi. Pollack (2019:366) također naglašava da je potrebno odvojiti vjeru islam od kulture Arapa, jer u biti je islam bio proizvod postojeće kulture Arabije. Ta je kultura tada, širenjem islama i osvajanjem velikih gradova, preuzela dijelove postojećih civilizacijskih karakteristika i ugradivši dio sebe u njih, formirala nešto što se naziva islamskom civilizacijom (Braudel,1990:69-70).

Imajući u vidu elemente nacionalne sigurnosti, kao što je gospodarstvo u cjelini ili vojska kao jedan sustav, a referirajući se na kompetencije Saudijsaca kao ljudskih čimbenika, u ovom sustavu možemo prepoznati prvu negativnu karakteristiku, a to je naglasak na odanost obiteljskim i plemenskim strukturama (Long,2005:35-37). To može dovesti do nepotizma i favoriziranja na radnom mjestu, pri odabiru poslovnih partnera ili alociranju državnog novca, što rezultira odabirom na položaje na temelju veza, a ne kvalifikacija ili zasluga. To opet rezultira nedostatkom tehničke osposobljenosti i stručnosti. Long (2005:38) u svom djelu *Kultura i običaji Saudijske Arabije* čak navodi i specifičnost KSA-je, gdje je zbog rapidne modernizacije u prošlom stoljeću ovaj plemensko-obiiteljski sustav zapošljavanja ušao u strukture državne birokracije, ali i javnog i privatnoga poslovanja te povezujući to dvoje, kapilarno premrežio takve nepotističke obiteljske veze na svim razinama od najnižih birokrata, preko industrije, do kraljevskog dvora.

Karakteristična izjava *inšalah* (hrv. 'ako Alah da'), koja najbolje opisuje značajku pretjeranog fatalizma (Long,2005:25) u arapskim društvima, opet gledano u kontekstu koji smo pretpostavili, rezultira nedostatkom motivacije i odgovornosti ljudskog čimbenika u nekom sustavu.

Još jedan način kako arapski kulturni obrasci mogu negativno utjecati na ljudski čimbenik u nekom sustavu jest ukorjenjenost konformizma. Karakteristika toga jest nedostatak inovativnosti koji proizlazi iz nedostatka različitosti mišljenja, što rezultira mentalitetom grupnog razmišljanja i nevoljkošću da se izazove *status quo* ili prihvate nove ideje (Pollack, 2019: 373-378). To može ugušiti inovacije i spriječiti razvoj učinkovitih strategija, što dovodi do nedostatka konkurentnosti na gospodarskom planu, a jednako je pogubno i u „menadžersko-hijerarhijskom“ sustavu, kakve su oružane snage.

Kulturni naglasak na časti i sramoti također može imati negativan utjecaj na ljudski čimbenik. To može rezultirati nevoljkošću priznavanja neuspjeha ili traženja pomoći od drugih i potpunim izostankom pojma samokritičnosti, što može ograničiti prilike za samorefleksiju i poboljšanje te ometati suradnju i timski rad (Pollack, 2019: 391). S tim obrascem časti i izbjegavanja sramoćenja povezana je i dobro poznata karakteristika izbjegavanja davanja odgovora, a posebno, izbjegavanje neugodnosti negativnog odgovora na neki upit, čak iako to podrazumijeva davanje pozitivnog odgovora koji se nema namjeru ispoštovati (Long,2005:26).

Kulturna norma patrijarhalnosti (Long, 2005:39) i njezina praktična primjena u smislu pretjeranog i neupitnog poštivanja autoriteta, također može imati negativan učinak na društvo. To može dovesti do nedostatka inicijative i nevoljkosti propitivanja odluka nadređenih, što rezultira lošim odlučivanjem i neučinkovitim vojnim operacijama, ali i svakom drugom poduzetničkom aktivnošću. Tako oblikovano, pojedinac na izvoru problema više je sklon čekati rješenje „odozgo“ nego se sâm uhvatiti u koštac s problemom (Pollack, 2019: 379-388). Ovo normirano ponašanje seže u samu odgojnu fazu razvoja pojedinca i kao takvo, dobar je uvod u korijen problematike, tj. odgoja i obrazovanja.

Prije svega valja istaknuti da je obrazovanje u KSA-ji besplatno na svim razinama, a studenti koji studiraju tehnička zanimanja imaju dodatne bonus stipendije. Potiče se studiranje i na stranim sveučilištima, što se također dodatno stipendira. No unatoč tome, temelj školstva i glavni fakulteti su oni islamskih studija (Bashiri u Bernabeo,2007:96-97). Tu vidimo vezu s religijskim korijenima nastanka KSA-je i pretjeranu dominaciju islamskog vjerskog učenja u kurikulumu, koje se prenosi i na više obrazovanje u formi Islamskih studija (Al Rasheed, 2019:147). Vezano za pitanje tehničkih zanimanja, koje Saudijski stežu na fakultetima znanosti, tehnologije i inženjerstva, a koje službeno potiče politika KSA-je, neki će reći da Saudijski imaju puno diplomiranih inženjera s malo inženjerskog znanja (Pollack, 2019:439). Radi se o tome da je zamijećeno da Arapi nisu skloni tehničkim zanimanjima, povezujući ih se s manualnim radom i kao takve ih se degradira, što vodi tome da mladi preferiraju uredske poslove, a s tim u vezi, obrazovanje u društvenom polju (Pollack, 2019:395-396). Naime, u svojoj knjizi o neefektivnosti arapskih vojski Pollack potvrđuje tezu da je korijen problema u načinu obrazovanja koji se primjenjuje u arapskoj kulturi. Pa se tako i u KSA-ji obrazovanje od nižih razreda do fakulteta svodi na učenje činjenica napamet, bez razumijevanja, razloga i konteksta. Ova praksa korijene vuče iz učenja Kurana napamet u vjerskim školama, koji je do drugog dijela 20. stoljeća bio jedini izvor pismenosti u KSA-ji. Dodatni je problem što takav način prenošenja znanja prevladava kod većine arapskih učitelja i profesora, koji od studenata zahtijevaju samo da memoriziraju, ali ne i da razumiju, ne traže kritičko razmišljanje te izbjegavaju bavljenja interdisciplinarnim predmetima, koji bi zahtijevali povezivanje činjenica u cjeline među različitim predmetima (Pollack, 2019:435-436). Tako neke statistike ističu Izrael, koji na godišnjoj razini ima i do sto puta više patenata od deset puta mnogoljudnijih arapskih zemalja (Pollack, 2019:399), drugim riječima kreativniji je. Ovo dodatno pogoršava situaciju u svakoj novoj generaciji, u kombinaciji s pogrešno postavljenom politikom

obrazovanja, koju opisuje Ragui Assaad u svojem radu o problemima arapskih tržišta rada, a za koju tvrdi da se sastoji od nesklonosti tehničkim zanimanjima koja su potrebna u industriji te sklonosti od države preplaćenim (radi održavanja režima) birokratskim zanimanjima. Kao primjer, Assaad navodi rezultate međunarodnog testa matematike za djecu koja pohađaju 8 razred, gdje je KSA usporediva sa siromašnim El Salvadorom ili Ganom (Assaad:2014).

Zaključno, navedeni su arapski kulturni obrasci koji imaju negativan utjecaj na kompetencije Saudijsaca na svim pozicijama, pa tako i na pozicijama koje imaju utjecaj na nacionalnu sigurnost KSA-je. Pri prevladavanju ovih problema pomoglo bi promicanje kulture profesionalizma i meritokracije i poticanje raznolikosti mišljenja. Međutim, tu dolazimo do primarnog i korijenskog problema koji je potrebno primijetiti, a to je odgojno-obrazovna politika u KSA-ji. Naime, istraživanja pokazuju da se ovakvi kulturološki obrasci preslikavaju iz odgoja u obitelji u djetinjstvu, koji polazi od učenja u potpunoj poslušnosti autoriteta, tj. oca, a što se onda preslikava u daljnje obrazovanje na učitelja, profesora, koji od takvih učenika ne zahtijevaju kritičko mišljenje i razumijevanje. Na ovaj način stvara se ljudski čimbenik koji je nekritičan, neinovativan i s manjkom potrebnih tehničkih znanja, a u sljedećem poglavlju bit će prikazano kako se to reflektira na gospodarstvo kao aspekt nacionalne sigurnosti.

3.4. Gospodarstvo

Ekonomska moć države dio je njezine ukupne moći i čini jedan od značajnih elementa nacionalne sigurnosti (Tatalović i Bilandžić,2005:54). Regionalno, KSA je najbogatija zemlja Bliskog istoka, a svoj rapidni gospodarski napredak od gotovo „feuda“ srednjovjekovnog tipa do države moderne ekonomije duguje nafti. Povezano s naftom, tu je i dogovor sa SAD-om o eksploataciji i tržištu, čime je KSA zauzvrat finansijski kompenzirana, ali i garantira joj se stabilnost i sigurnost. Najveću dobit od nafte KSA ostvaruje od osnivanja OPEC-a. KSA, Iran, Irak, Venezuela i Kuvajt osnovali su OPEC 1960. godine, s ciljem koordinacije i objedinjavanja naftnih politika svojih zemalja članica te broji 13 članica. Organizacija igra ključnu ulogu u određivanju globalnog tržišta nafte postavljanjem proizvodnih kvota za svoje zemlje članice i utjecajem na cijene nafte (OPEC,2023). To je u osamdesetima posljedično omogućilo preuzimanja tvrtke ARMCO u državno vlasništvo (Schwartz,2005:178). KSA je najveći proizvođač nafte u OPEC-u i ima značajan utjecaj na odluke organizacije. Poznata je po tome da više puta manipulira razinama proizvodnje nafte da bi stabilizirala njezine cijene, što ima velik utjecaj na globalno gospodarstvo. Svi ovi sudionici

povezani su jednim, za globalnu ekonomiju kakvu poznajemo, važnim dogovorom. To je dogovor koji je SAD-u, nakon ukidanja zlatnog standarda, „zlatnim“ učinio upravo odnos sa KSA-jom i potvrdio stabilnost i globalnu moć dolara. Naime, nedugo nakon naftne krize sedamdesetih, SAD i KSA postigle su dogovor o zajedničkim obvezama (GAO,1979.) i od tada KSA, koju slijede i druge članice OPEC-a, inzistiraju na prodaji nafte u američkim dolarima. Ne treba zanemariti i povratno ulaganje tih dolara u druge američke proizvode, usluge i financijsko tržište. Taj je model ustoličio dolar kao svjetsku rezervnu valutu, a naziva se sustavom „petrodolara“ (Emerson,1985:46). Razdoblja kada je nafta skuplja KSA-ji donose velike zarade, dok u razdobljima kada je svjetska cijena niska, ona bilježi gubitke i prisiljena je zaduživati se na tržištu kapitala. Njezina nafta čini 15 % svjetskih rezervi, a uz to ima šest najvećih nalazišta plina (EIA,2021.). Eksploatacija ovih dobara i druge naftne industrije čine otprilike 40 % BDP-a Saudijske Arabije i gotovo 90 % zarade od izvoza i 87 % prihoda proračuna (Forbes,2018.). Ovi ogromni prihodi stavljaju je među 20 najbogatijih gospodarstava svijeta, stoga je i u elitnom društvu G20 (Al Rasheed,2018:245). Ovdje priča o ekonomskoj i nacionalnoj moći dobiva svoj zaokret. Glavni ekonomski problem koji režim KSA-je pokušava promijeniti implementacijom petogodišnjih planova diversifikacije još od sedamdesetih (Bashiri u Bernabeo,2007: 104) je prevelika ovisnost o prihodu naftne industrije.

Drugi problem koji ima gospodarstvo KSA-je njezin je sustav zapošljavanja i subvencija. Naime, KSA ovisi o stranim radnicima koji popunjavanju uslužne i radno intenzivne poslove na „dnu“ ekonomije i najunosnije inženjerske poslove u industriji. Naime, nije prihvatljivo da se Saudijac zaposli kao prodavač ili čistač, dok s druge strane, većina nezaposlenih manjka u stručnosti za visoko tehničke i/ili kreativne poslove, koji se obavljaju u strukama kao što je vojska, medicina, naftna industrija, IT i sl. (Al Rasheed,2021:227). Većina zaposlenih Saudijaca (prema procjeni, 60 – 70 % ili više) zaposlena je u javnom sektoru, kao državni i javni službenici (Assaad:2014). Ove službe su korisnici raznih subvencija – od primjerice, naknada za stanovanje ili subvencije goriva do jednokratnih poreznih olakšica pri kupnji automobila, stana i slično. Ovaj sustav subvencioniranja stanovništva prisutan je od osnutka države i jedan je od alata kojim se osigurava politički mir i ne pretjeran angažman stanovništva u procese demokratizacije i ostvarivanja drugih političkih prava. To je svojevrsna „mrkva“ iz poslovice o mrkvi i batini. U višim krugovima, kralj svoje rođake i važne i utjecajne Saudijce godišnje dariva, dijeleći im velike količine novca, darova

ili darovnih zemljišta (Al Rasheed,2021:186), što podsjeća na feudalni sustav, a funkcija mu je ista, osiguravanje vjernosti režimu.

Povezivanje ovih dvaju navedenih problema gospodarstva KSA-je, čini „začarani krug“ koji negativno utječe na njezinu nacionalnu sigurnost. Naime, sustav raznih izravnih državnih davanja Saudijcima, ovisi o zaradi od prodaje nafte i tu se ulazi u „krug“. Padom zarade dolazi i do prestanka ili smanjenja subvencioniranja, a što si režim ne može dugoročno priuštiti bez pojave nezadovoljstva, koje u autokratskoj državi kao što je KSA vodi u pojačanu uporabu drugog alata iz spomenute poslovice, a to je „batina“. Drugim riječima, KSA je „petromonarhija“, gdje je moć kraljevske kuće u uspješnosti eksploatacije crnog zlata i njegove prodaje na globalnom tržištu, uz suradnju sa SAD-om, kao glavnim partnerom u „petrodolarskom“ aranžmanu. Cijena nafte od 2014. do 2020. bila je nedostatna da bi KSA ostvarila potrebne financijske tokove, tako da je i moćni ARMO upisao gubitke u prihodima (Al Rasheed,2021:132). Paradoksalno, prihodi od nafte nužni su režimu za željenu ekonomsku transformaciju KSA-je u onu manje ovisnu o nafti, a istovremeno i za održavanje „mira u kući“. Posljedično, u KSA-ji je PDV podignut za 5 %, na 15%, a ukinuta su i neka davanja za zaposlene u državnoj i javnoj službi, s ciljem financijske stabilnosti, što je izazvalo nezadovoljstvo stanovništva te su ove nepopularne mjere djelomično i ukinute (Al Rasheed, 2021:332-333). U nepredviđenom razvoju globalnih događaja dogodio se sadašnji rat u Ukrajini, koji KSA-ji odgovara, jer je cijena nafte ponovno porasla. Do toga je došlo tako da je u listopadu 2022. KSA smanjila 2 % svjetske proizvodnje, čime se povećala cijena na svjetskom tržištu. Time su se povećali prihodi i agresorskoj Rusiji. Ovakvo ponašanje iznenadilo je glavnog partnera SAD-a (Pierce, 2022). No, usprkos osudi ovog poteza, KSA nastavlja svoju politiku jer to je začarani krug u kojemu se njezino gospodarstvo nalazi i tako joj narušava nacionalnu sigurnost. No, navedeno narušavanje još uvijek nije kritično, jer sa svojom naftom i financijama u odnosu s glavnom svjetskom silom još uvijek čini „sustav spojenih posuda“.

3.5. Vojska, redarstvene snage i obavještajna zajednica – aspekt obrambene politike

Ovo poglavlje donosi pregled sigurnosnog sustava KSA-je, koji uključuje obavještajnu zajednicu, redarstvene snage i oružane snage. Prve dvije komponente bit će samo kratko opisane, jer ih ne možemo smatrati slabim karikama ovog sustava. Je li to tako zato što su obavještajne snage pod patronažom SAD-a ili imaju bolju selekciju, dok bi policiji mogli pripisati odlučujuću zadaću u

održavanju režima, nije tema ovoga rada. U ovom će se poglavlju detaljnije analizirati rezultat koji se odnosi na sposobnosti KSA-je vezanu za osnovne funkcije Oružanih snaga – obranu države.

3.5.1. Obavještajne službe KSA-je

Obavještajni sustav KSA-je s obzirom na svoju djelatnost, ali i karakteristike režima, obavijen je tajnošću. Tako njihova funkcija, osim osiguravanja sigurnosti i stabilnosti kraljevstva, sigurno ulazi i u rad po partikularnim interesima kraljevske obitelji, što bi u demokratskom društvu predstavljalo zlouporabu (Tatalović, Bilandžić,2005:68), no u regiji Bliskog istoka je gotovo i pravilo. Stoga, s obzirom na to da nam nije namjera moralizirati o nečemu što je bjelodano, a i imajući na umu da u ovom triju (obavještajna, redarstvo, vojska) obavještajna služba nije najslabija karika, u ovom će pregledu ona biti samo navedena i ukratko opisana. Obavještajni sustav KSA-je sastoji se od unutarnjih službi koje su formirane unutar Predsjedništva državne sigurnosti, koje s razine ministarstva predvodi protuterorističke i obavještajne akcije unutar KSA-je. Ova agencija formirana je 2017. izuzimanjem navedenih poslova iz ministarstva unutarnjih poslova, radi konsolidacije i bolje učinkovitosti. Unutar agencije tako se našla Glavna uprava za istrage *Mabahit* (Globalsecurity, 2023.), koja je u osnovi tajna policija KSA-je osnovana 1955. godine i odgovorna za unutarnju sigurnost, uključujući protu-špijunažu i borbu protiv terorizma. S druge strane, odgovorna je za brojna kršenja ljudskih prava jer se u KSA-ji terorizam stavlja u istu kategoriju s npr., političkim protivnicima ili prosvjednicima za ljudska prava i demokratizaciju. Unutar agencije nalaze se i razne snage brzog odgovora te razne uprave tehničkih poslova i nadzora (Al Arabia News,2017). Druga obavještajna grana, ona koja se bavi vanjskim poslovima, naziva se Glavni odjel obavještajne službe, a odgovorna je za prikupljanje i analizu obavještajnih podataka – kako u zemlji, tako i u inozemstvu – kako bi podržala proces donošenja odluka vlade. Agencija ima široku nadležnost koja uključuje političke, ekonomske, vojne i obavještajne podatke povezane s terorizmom, a blisko surađuje s drugim obavještajnim agencijama diljem svijeta. Ova agencija sudjelovala je u brojnim međunarodnim obavještajnim akcijama tijekom hladnog rata, od Afrike do Afganistana, u borbi protiv Al-Kaidinog terorizma, (Matthiesen u Al Rasheed,2018:225-231) kao i u potpori interesno povezanih skupina u građanskom ratu u Siriji i Jemenu (Al Rasheed,2018 240).

3.5.2. Redarstvene snage

Za ovo poglavlje odabran je naziv širi od policijskih snaga – redarstvo, jer KSA osim policijskih snaga ministarstva unutarnjih poslova ima još posebnih snaga koje se bave održavanjem reda u

kraljevstvu. Osim policije ministarstva unutarnjih poslova, koje ima klasičnu podjelu na sektore i odjele po provincijama, pa tako i podjele na prometnu; specijalnu; narkotike; civilnu zaštitu; pritvorsku; graničnu stražu; pa čak i vrstu rezervne policije naziva *Mudžahedini* (Saudi Arabia MOI, 2023), također ima svojevrsnu religijsku ili „moralnu policiju“, tj. redarstvo. *Mutavijin* – odbor za promicanje vrline i sprječavanje poroka je odbor redarstvenih snaga odgovornih za provođenje vjerskih i moralnih zakona u KSA-ji. *Mutavijin* ima zadatak osigurati da se poštuju islamski vjerski zakoni i da se poštuje javni moral, kao i borba protiv „vještica“ i sl. (Jarzabek,2017:160). Može se reći da su, u usporedbi s regijom Bliskog istoka, redarstvene snage u KSA-ji dobro opremljene i rade svoj posao, koji uključuje i spektar aktivnosti – od borbe protiv terorizma do suzbijanja protivnika režima po bilo kojoj osnovi. S obzirom na to, KSA ulaže velika sredstva u održavanje i unapređenje njihovih sposobnosti. To je u skladu s tvrdnjom da je policija, kao dio sigurnosne strukture, brinući o unutarnjoj sigurnosti, važan dio nacionalne sigurnosti (Tatalović i Bilandžić,2005:83). Imajući to na umu, ovdje moramo spomenuti velik broj izvještaja o kršenjima ljudskih prava koja čine policijske i obavještajne snage, uključujući navode o prekomjernoj uporabi sile, proizvoljnim uhićenjima i mučenju zatvorenika, o čemu izvještava „Sanad“, organizacija za ljudska prava u KSA-ji sa sjedištem u Engleskoj (Sanad Organization, 2023.). Nažalost, autokratskim režimima poput onoga u KSA-ji primarna je funkcija održavanje na vlasti, a u zemlji poput KSA-je, koja i naziv nosi upravo po vladajućoj obitelji, očuvanje vlasti takvog režima isprepliće se s nacionalnom sigurnošću. Ovo naravno ne opravdava takvu uporabu ovih snaga, no pitanje koliko to stvara animozitet prema vlasti među stanovništvom bit će obrađeno u poglavlju o unutarnjoj politici.

3.5.3. Vojne snage – Oružane snage KSA-je i Nacionalna garda KSA-je

Na prvi pogled, KSA danas ima impozantnu vojnu silu od gotovo 1 % stanovništva. Pa tako svih vojnih – oružanih snaga ukupno ima oko 350.000. Od toga je 75.000 u kopnenim snagama, 20.000 u zračnim snagama, 14.000 u mornarici i 100.000 u Nacionalnoj gardi, a svi su opremljeni najmodernijem oružanim sustavima (Jarzabek,2017:163-169). Po rang-listi specijalizirane stranice za usporedbu vojne snage država, *Global firepower*, KSA po vojnoj snazi zauzima 22. mjesto na svijetu. Problematično je što se, regionalno, ispred KSA-je nalazi njezin protivnik Iran, ali i Turska, Izrael i Egipat (GFP,2023.) No, to nije glavni problem jer rangiranje ne govori o suštini stvari. Problem je što se i iza ovoga visokog 22. mjesta krije ogromna potrošnja na vojsku – između 6 i 10 % BDP-a ili 25 % ukupne potrošnje KSA-je na godišnjoj razini (Jarzabek,2017:162).

Analiza SIPRI instituta za 2021. navodi KSA-ju kao 8. u svijetu, a u godinama prije, čak na 4. mjestu po potrošnji novca na vojsku (Tian i dr.,2022). Tim novcem kupljena je najbolja i najsofisticiranija vojna oprema koja se nudi u svijetu. Ono što se novcem ne može nadomjestiti je problematika ljudskog čimbenika.

Još je jedna specifičnost KSA-je što u svojem sustavu nacionalne sigurnosti, kao većina država, nema jedinstvenu oružanu silu (Tatalović i Bilandžić,2005:61). Kako smo naveli, KSA ima Oružane snage, koje čine tri temeljna roda oružanih snaga pod Ministarstvom obrane te uz njih i Nacionalnu gardu, koja ima svoje ministarstvo i uglavnom se sastoji od mehaniziranih i motoriziranih postrojbi bez teškog topništva mornarice i zrakoplovstva (Jarzabek,2017:160-161). Ovo stanje seže u povijest nastanka ovih dvaju entiteta, jer namjera Nacionale garde bila je da se oni upotrebljavaju kao „čuvari palače“ (Pollack,2019:121). Naime, radi se o visoko politiziranim jedinicama sastavljenima od ljudstva koje je politički, obiteljski ili regionalno-plemenski povezano s kraljevskom kućom Saud. Glavni zadatak takvih postrojbi nije borba protiv vanjskog neprijatelja ili zaštita teritorijalnog integriteta, njihov zadatak je u slučaju pokušaja vojnog udara suprotstaviti se vojsci, tj. boriti se protiv bilo kojeg drugog oblika separatizma, unutarnjih nemira (Pollack,2019:121). Naravno, ovakva situacija razdruživanja snaga stvara ozračje nepovjerenja i animozitete, a uz to onemogućuje združeno djelovanje, koje je temelj modernog ratovanja.

Oružane snage KSA-je vuku korijene od Ihvana, beduinskih ratnika s pomoću kojih je Ibn Saud osvojio teritorije koji danas čine KSA-ju. Ova vojska, koja se zvala i „Bijela vojska“⁹, bila je zastarjela skupina plemenskih ratnika sve do pedesetih godina. Tek pojavom prijetnja u obliku panarabizma personificiranog u Nasserovom Egiptu, kraljevska obitelj počinje veće ulaganje u vojsku, koja narasta pod patronažom američkih vojnih savjetnika (Pollack,2002:412). Tijekom godina u regiji nema zapaženog sudjelovanja vojske KSA-je u nekim od poznatih izraelsko-arapskih ratova. KSA je podršku uglavnom davala u novcu ili u ponekoj postrojbi koja, iako je na papiru bila dio arapskih koalicija, nije sudjelovala u izravnoj borbi (Pollack,2002:419). Problem nikada nije bio novac, već oduvijek ljudski potencijal. Sámó zrakoplovstvo pri osnutku bilo je sačinjeno od britanskih i pakistanskih pilota, a čak i nacionalnu gardu popunili su britanski savjetnici s već formiranim jordanskim časnicima. Ova se praksa nastavila, pa je tako osamdesetih godina, prije Saddamove invazije na Kuvajt, okosnicu OS KSA-je sačinjavalo oko 10.000

⁹ op.a. zbog svojih bijelih arapskih tunika

Pakistanaca, uglavnom u kopnenim mehanizirano-oklopnim brigadama. Uz njih je tu još bilo i 30.000 Amerikanaca, 5.000 Francuza i 2.000 Britanaca, koji su davali svakojaku tehničko-logističku i drugu potporu OS KSA-ji od ukupno 50.000 ljudi (Pollack,2002:413-414). Naime, što je vojska naprednija, treba više tehničara koji održavaju sredstva i mehanizaciju, kao i logističkih službi poput kuhara, vozača, skladištara i drugih poslova za koji se, kulturološki, Saudijski baš i ne odlučuju. Nastavno na ovu situaciju, dolazi do Zaljevskog rata. Manje je poznato da je Pustinjskoj oluji prethodila operacija Pustinjski štit, kojoj je glavna misija bila zaštita teritorija KSA-je od okupacije iračkih snaga. Još je manje poznato da se „majka svih bitaka“, koju je često spominjao Saddam Hussein, trebala odviti na tlu KSA-je i da je s tim ciljem tijekom Zaljevskog rata iračka vojska probila obranu i zauzela jedan saudijski obalni grad, Al Khafji, na granici s Kuvajtom, a s ciljem da privuče glavninu koalicijskih snaga i nanese im gubitke zbog kojih bi odustali od oslobođenja Kuvajta (Westermeyer,2008:1-4). Kratkom analizom ovog prvoga i zasad jedinog¹⁰ modernog sukoba vojske KSA-je s drugom modernom vojskom kao neprijateljem, možemo analizirati njezine ofenzivne i defenzivne sposobnosti. U kombinaciji s nekim rijetkim izvorima¹¹ možemo dobiti i uvid u moguće vojne rezultate „posredničkog“ rata, u kojemu KSA sudjeluje u Jemenu.

Analizirajući bitku kod Al Khafjija iz dvaju izvora (Pollack, 2002:420-433 i Westermeyer, 2008:21-30), u oba se navodi da su se – za razliku od američkih marinaca, također prisutnih na liniji prvog udara iračkih brigada – postrojbe Nacionalne garde KSA-je povukle pri prvom kontaktu s iračkim oklopom. Uz to, prije dolaska Amerikanaca u obranu granice, ove postrojbe nisu zauzele ni izradile pravilne obrambene položaje, već su stajale na otvorenom, uz samu granicu. Nakon spomenutoga povlačenja toga, za Arape toliko neprihvatljivog sramoćenja i kraljeve izričite odredbe da upravo Saudijski, a ne američki marinci ponovno zauzmu grad – pokazali su osobnu i vojničku hrabrost, ali ne i vojno umijeće. Nije bilo nikakvih izviđanja, već se u napad išlo frontalno i bez koordinacije s pridruženim snagama. Izvođenjem takvog nekoordiniranog napada bez komunikacije sa saveznicima i zračnom i topničkom potporom, može se zaključiti da su samo američka zračna nadmoć i precizni udari koji su omekšali otpor Iračana

¹⁰ op.a. u sadašnjem ratu u Jemenu vojska KSA-je bori se sudjelujući u građanskom ratu protiv pobunjenika koji se koriste nekonvencionalnim snagama i metodama.

¹¹ op.a. sukob još traje i u njemu ne sudjeluju kopnene snage SAD-a poznate po svojim analizama bitaka ili okršaja s nekonvencionalnim snagama i po prepoznavanju prednosti nedostataka u takvim sukobima.

doveli do trijumfa nad, u tom trenutku, slabijim neprijateljem odsječenim od svoje pozadine. Uz to, američki i britanski savjetnici priključeni ovim jedinicama primijetili su obrasce lažnog izvještavanja o snagama neprijatelja nakon pojedinačnih okršaja, kao i statičnost i neinventivnost zapovjednika, ali i veliku osobnu hrabrost Saudijaca. Analizirajući učinak drugih borbenih skupina saudijske kopnene vojske, poglavito u sljedećoj fazi – tj. operaciji „Pustinjska oluja“ – i smjer prema gradu Kuvajtu, Pollack (2002:248-250) pronalazi iste obrasce ponašanja koje su na terenu primijetili američki zapovjednici i kasnije vojni analitičari, a to su: nedostatak razumijevanja koncepta manevra, neiskorištavanje samoinicijative, neoptimalna uporaba zračnih mogućnosti itd. Zapitajmo se kako bi rezultat ostvarila ovakva vojska u situaciji kada je 2014. zbog prijatnji ISIL-a, 30.000 vojnika KSA-je odaslano na granicu s Irakom (Napoleoni,2015:14), da je eventualno došlo do borbe protiv agilnih i brzo manevrirajućih, fanatičnih snaga ISIL-a. Što se tiče trenutnog rata u Jemenu činjenica je da su prije primirja osim zračnih napada u Jemenu ratovale i jedinice vojske KSA-je, kao i Nacionalne garde (Reuters,2015) i da, iako izostaju analize poput onih iz bitke u Khafji; ipak postoje izvori koji navode velike gubitke u tehnici¹² i velike gubitke u živoj sili (u tisućama vojnika) (Weisgerber, 2016. i Al-Jazeera,2018). Stoga se može zaključiti da pomaka u usvajanju postulata modernog manevarskog rata u vojsci KSA-je nije bilo. Može se pretpostaviti da je i tehničko umijeće održavanja tehnike i uporabe njezinih maksimalnih kapaciteta u operacijama i dalje na niskoj razini. Navedeno u kombinaciji s plemenskim klanovima, općim nepovjerenjem između grana i neusklađenosti koja je gotovo osmišljena da oslabi vojsku radi zaštite od puča, može se zaključiti da je upravo vojna komponenta obrambenog sustava nacionalne sigurnosti najslabija karika tog sustava. Korijene ponovno nije teško pronaći u obrazovnom sustavu i nekim karakteristikama arapske kulture, što je glavna tema Pollackove (2019) knjige.

Treba istaknuti i jednu jaku snagu KSA-je, jer početkom okupacije Kuvajta kralj je pozvao muškarce KSA-je da se jave kao dobrovoljci za obranu države i tako popune nedostajućih 25.000 vojnika u postrojbama, za što se javilo više od 200.000 dobrovoljaca (Pollack,2002:419), a što opet svjedoči o poznatoj arapskoj kulturnoj karakteristici osobne hrabrosti i požrtvovnosti. Ipak, problem manjka ljudstva u miru preostaje, pa današnje stanje stranih radnika u vojsci za KSA-ju nije poznato, ali gledajući manje zaljevske države, koje imaju čak do 80 % stranaca u svojim

¹² Naprimjer, već 2016. najmanje je pola tenkovske bojne najmodernijih američkih ABRAMS tenkova (Weisgerber, Defense One, 2016.)

vojnim redovima, može se pretpostaviti da barem tehničke poslove i one kojima Saudijci nisu skloni, u vojskama KSA-je obavljaju stranci. Ipak, za razliku od manjih emirata, Saudijci i dalje čine glavninu borbenog ešalona svojih snaga. (Barany, 2020)

3.6. Aspekt religijske politike – Saud i vehabizam

Slično kako se u prethodnim poglavljima uspjele povezati kulturu, odgoj i obrazovanje u KSA-ji s vojnim i gospodarskim sustavima, u sljedećima će biti izložena religijska politika KSA-je i povezano s tim, dio njezinog utjecaja na unutarnju i vanjsku politiku u smislu problematike nacionalne sigurnosti. U knjizi *Dva lica islama* Schwartz (2005) prikazuje upravo ta dva lica, od kojih je jedno vehabizam. Vehabizam je ultrakonzervativni oblik sunitskog islama, koji naglašava striktno pridržavanje učenja Kurana i Suneta, odnosno puta proroka Muhameda. Vehabizam odbacuje sve inovacije i prakse koje nisu ukorijenjene u ranim islamskim izvorima, kao što su sufizam i šijizam i kao takav, on odbacuje svaki povijesni i kulturni razvitak islama nakon prve generacije. Ovaj oblik islama dominantan je u Arabiji. (Schwartz,2005: 306). Jedan aspekt onog „drugog lica“ je i onaj koji nam je u Europi blizak jer su ga proširili Turci Osmanlije, čije je tumačenje vjere spojivo sa suživotom među različitim tumačenjima islama, ali i suživota muslimana i praktikanata drugih vjera. Unutar vehabizma ovaj suživot i tolerancija nisu mogući jer, kako navodi Schwartz (2005:327), „ne postoji umjereni vehabizam jer je to nemoralna ideološka snaga koja ne može prihvatiti suživot muslimana i nemuslimana.“ Radi razumijevanja kako to negativno utječe na politike KSA-je unutar i izvan države i time stvara problematiku nacionalne sigurnosti, potrebno je detaljnije objasniti sâm pojam. U sunitskom islamu postoje četiri glavne škole jurisprudencije, tj. tumačenja šerijata, a šijiti dodatno imaju svoju školu, tzv. *Džafrije*. Sunitske škole misli nazvane po svojim osnivačima su: Hanefijska, Malikijska, Šafiijska i Hanbelijska. (Long,2005:20). Nositelji Hanefijske škole su muslimani Turske, Balkana i dijela Azije. *Malikije* vuku korijene iz običaja i prava Medine, prije vlasti kuće Saud, uglavnom su stanovnici Hedžda kao i muslimani nekadašnje muslimanske Španjolske, a danas je ova škola prisutna u sjevernoj Africi. *Šafiije* su uglavnom muslimani Egipta, Kurdi i djela jugoistočne Azije. *Hanbelije*, čije učenje čini korijen vehabizma, pioniri su fundamentalizma i odbacivanja bilo kakvog osim doslovnog tumačenja prvotnih islamskih tekstova i ova škola danas je pretežno u Arabiji (Schwartz,2005:83-84). Za primijetiti je da pristupanjem raznih etnosa islamu dolazi do veće pojave pluralizma u mislima i običajima, pa je tako važno spomenuti Iran (Perzijance), koji su ranije imali svoju vjeru zoroastrizam, te su bili u dodiru s duhovnosti povezane sa šamanizmom

srednjoazijskih stepa, čiji su nositelji bili tamošnji turkijski narodi. (Schwartz,2005:71). Iz tih praksi rađaju se vjerska tumačenja poput sufizma – vrste islamskog misticizma osmanlijske tradicije, koji podučava mirnu suradnju s drugim vjerama i psihološki stabilizirajućim praksama (Schwartz,2005:320). Upravo u takvom okruženju pluralizma islamskog svijeta, susrećemo u 18.st. Muhammeda ibn Abdulvehaba, osnivača vehabizma. Prema vehabizmu, do zajedništva s Bogom dolazi se potpunom predajom Božjoj volji zapisanoj u Kuranu i prvotnim spisima o Muhamedovu životu i djelovanju, a nikako misticizmom ili racionalizmom (Long,2005:23). *Šejh*¹³ Abdulvehab je, putujući Bliskim istokom preko Bagdada i Basre sve do Indije, primijetio sve te razne prakse islamskog svijeta te ih u svojim djelima i učenjima kritizirao i osudio kao primjere „nečistog islama“. Naprimjer, on nevjernicima smatra i one muslimane koji ne mole svih pet dnevnih molitvi ili posjećuju Muhamedov grob, izražava gnušanje prema glazbi i zazivanje svetih ljudi za pomoć, pali knjige koje nisu u skladu s njegovim pogledom i poziva na „čišćenje Arabije“ od ovih praksi. Dakle, to je svojevrsni „puritanistički“ pogled na islam, koji je tadašnjim tradicionalnim muslimanima bio svojevrsna bizarna novotarija (Schwartz,2005:113-120 i Long, 2005:22). To „čišćenje“ upravo je ono što se dogodilo kada je ovaj učenjak ušao u političko-vjerski savez s kućom Saud. Specifičnost vehabizma tada bila je da poziva na džihad protiv muslimana (Schwartz,2005:125), pa tako na spomenute Ihvane, predvođene kućom Saud i vjerski potkrijepljene učenjima vehabizma, možemo gledati kao na prvu islamsku džihadističku vojsku koja je povelala rat protiv tadašnjih tradicionalnih muslimana Arabije (Al Rasheed, 2021:50). Tada je u predjelima Arabije, prije svega u Hedžazu, pod nominalnom osmanskom upravom bilo prisutno pluralističko društvo, pa je tako čak i u Meki bilo pojava kao što su: „alkohol, prostitucija, homoseksualnost i tolerancija prema drugim vjerama...“ (Bowen, 2008:73). U gradu Džedi i na granici s Jemenom, prisutni su bili domorodni kršćani i Židovi. Sve ove pojave brutalnom represijom izbrisane su tijekom i nakon osvajanja vehabija, koji uvode stroga učenja, ruše spomenike i groblja islamskih „svetih“ ljudi i Muhamedovih pratitelja, zabranjuju i ruše sve oblike umjetnosti koje su smatrali idolatrijom (Bowen, 2008: 73 i Schwartz, 2005:361). Konsolidacijom osvajanja u 20. st. cementira se i podjela vlasti tada već isprepletenih kuća Al Saud, koja je nositelj političke i gospodarske i kuće Al Šejh, a ona je nositelj u KSA-ji jednako važne, religijske vlasti. Imajući navedeno na umu, ne možemo govoriti o svim Saudijcima kad govorimo o vehabijama. Pretpostavlja se da se radi o 40% populacije potomaka plemena iz središnje regije Nedžda. Od tad

¹³ op.a. počasna titula islamskog učenjaka

do danas vehabizam je postao službena državna religija u KSA-ji, a njegova se učenja i običaji podučavaju u svim javnim školama, provode u pravnom sustavu i propagiraju putem medija pod kontrolom vlade. To je rezultiralo snažnim vjerskim utjecajem na politički i društveni život nacije, te je oblikovalo službenu vjersku politiku kraljevstva. Pa tako druge škole šerijata nisu zastupljene u sudstvu, tj. ne postoje sudci u KSA-ji koji nisu vehabije (Schwartz,2005:346). U obrazovnom kurikulumu se djecu, pa i šijsku, uči da šije nisu muslimani i da su njihovu tradicija izmislili Židovi (Schwartz,2005:124). Schwartz ide dalje u svojoj analizi te vehabizam uspoređuje s fašizmom, staljinizmom i nacizmom, a Mutavijine, saudijsku vjersku policiju, sa smeđekošuljašima, KGB-om i Gestapom te zaključuje da vehabizam nije religijska revitalizacija ili pobuna protiv modernizma, već „islamofašizam“ koji veliča i promiče smrt, a guši milost prisutnu u islamu (2005:244-246). Da nije riječ o religijskoj revitalizaciji ili pobuni protiv modernizma, kao primjer opisuje i obitelj Saud, koje naziva „aerodromske vehabije“ kod kojih se iz životnog stila vidi da se ortodoksije drže samo formalno, aludirajući na to da kada njihovi privatni avioni polete s aerodroma, „pojave se boce viskija i iščeznu ženska vela“ (Schwartz,2005:171.). Kako unutar KSA-je, tako i na vanjskom planu, politika vehabizma donosi brojne akcije za osudu – od financiranja vehabističkih džamija i *imama* diljem svijeta, koji šire „mrzilačku literaturu“ prema drugim vjerama, ali i prema drukčijim muslimanima (Schwartz,2005:181); odobravanja fetvi koje samoubojstva terorista proglašavaju *šehidskim*¹⁴ činom (Schwartz,2005:326); podupiranja; do financiranja „globalnog džihadističkog“ terorizma fondovima „religijskih i humanitarnih“ organizacija (Schwartz,2005: 252). Zaključno, KSA se nalazi u svojevrsnom „gordijskom čvoru“ zbog korijenske veze koju vehabizam, koji je radikalniji i netolerantan prema drugim kulturnim, običajnim i vjerskim izričajima, ima u ulozi nastanka same ideje države KSA-je. Na unutarnjem planu on priječi stvaranje nacije konsolidiranjem raznih regionalnih kultura i vjerskih izričaja unutar KSA-je. Na vanjskom planu priječi dublje i značajnije veze s ostatkom nevehabijskog sunitaskog arapskog svijeta, ali i partnerskih odnosa s politikama nesunitaskih arapskih i nearapskih država. Detaljniji pogled na navedene dvije problematike elemenata nacionalne sigurnosti, opisan je u sljedećim dvama poglavljima.

¹⁴ *Šehid* (žrtva) u islamu je „sveti mučenik“ poginuo „na Alahovom putu“, dok je čin samoubojstva u islamu zabranjen (Schwartz,2005:326)

3.7. Problematika politika unutar države

Nezadovoljstvo vladanjem kuće Saud u Arabiji postoji od začetka Kraljevstva. Kao takvo, ono povremeno ugrožava unutarnju stabilnost, pa i sigurnost KSA-je. S obzirom na to da je KSA ustrojena na već opisani način, prijetnja režimu je i prijetnja nacionalnoj sigurnosti, a posebno uzmu li se u obzir regionalni povijesni primjeri, gdje pad dugogodišnjih režima donosi rat i nestabilnost. Ipak, i u tako „namještenom“ sustavu postoje određene skupine disidenata i ideološke skupine koje se suprotstavljaju režimu i za to plaćaju, za KSA-ju „normalnom“, represijom u vidu vremenski neodređenih zatvorskih kazni i pogubljenjima od vlasti. U ovom poglavlju nabrojat ćemo i opisati koje su to skupine na unutarnjem političkom planu koje utječu na nacionalnu sigurnost KSA-je. Povijesno najveća skupina u ovom, gotovo teokratskom kraljevstvu, paradoksalno su bili i ostali islamisti¹⁵ (Al Rasheed,2021:283). Ovoj heterogenoj skupini, koja seže od poklonika reformi i demokratizacije vlasti u islamskom smislu, naprimjer skupine *Sahwa* (hrv. 'Buđenje') do terorista/boraca Al-Kaide i ISIL-a, zajednički je da se njihova ideologija paradoksalno, kao i ideologija vladajuće kuće, temelji na vehabizmu, ali s drukčijim zaključcima. Tako oni smatraju kraljevsku kuću Saud, pa time i trenutačno unutarnje ustrojstvo KSA-je, nelegitimnima. Islamisti, dakle, u „najpitomijoj“ varijanti zazivaju svođenje kraljevske obitelji na ceremonijalnu formu i uvođenje, naprimjer, islamske parlamentarne monarhije do Islamske države u najtvrdem spektru ideologija (Hegghammer,2010:4-7). Upravo prvu pobunu Ihvana, opisanu u prvom poglavlju, smatra se prvom islamistički motiviranom ugrozom nacionalne sigurnosti KSA-je. Druga je uslijedila 1979., kada grupa apokaliptičnih islamista, ujedno pripadnika Nacionale garde, zauzima džamiju u Meki i kao taoce uzima velik broj ljudi koji su se našli unutra. Njihova akcija bila je reakcija na navodni proces „pozapadnjivanja“ u KSA-ji, koji je došao pritjecanjem veće financijske dobiti od nafte i općom modernizacijom. Suočen s tom unutarnjom pobunom i vanjskim učinkom islamske revolucije u Iranu, režim u KSA-je, nakon što je suzbio pobunu uz pomoć francuskih specijalaca i religijske podrške režimskih vehabijskih imama, izvodi oštri zaokret i vraća i produbljuje svoj vehabijski identitet (Al Rasheed,2021:62-65). Unatoč toj „rehabilitaciji“ unutarnje politike KSA-je, do islamističkih oružanih i/ili terorističkih valova

¹⁵ Politička ideologija prema kojoj islamski principi trebaju dominirati svim aspektima javnog i privatnog života (Napoleoni,2015:130)

nasilja dolazilo je i tijekom devedesetih zbog suradnje sa SAD-om u Zaljevskom ratu te ponovno dvije tisućitih, nakon invazije na Irak. 2003. godine Al-Kaida čak proglašava i rat protiv KSA-je, te su se do 2008. godine dogodili brojni teroristički napadi, pa čak i vodile ulične borbe u kojima su Al-Kaidu porazile snage unutarnje sigurnosti KSA-je (Hegghammer, 2010:8-9 i Hubbard, 2020:50). Najnoviji val unutarnjeg nasilja dogodio se usporedno s osnivanjem ISIL-a u susjednom Iraku (Al Rasheed,2021:73). Može se primijetiti da se režim oštrom politikom zatvaranja i pogubljenja borio protiv reformističke nenasilne struje, dok mu je uz takvu represiju u borbi s ekstremnijim skupinama pogodovala pojava sukoba poput Afganistanskog rata, rata u Bosni i Hercegovini te ratova na Bliskom istoku, čime je nedvojbeno došlo do izvoza islamista na ta vanjska ratišta. To je evidentno iz najrecentnijeg primjera ISIL-a, u kojemu su Saudijski najbrojnija nacija nakon Tunizana (Al Rasheed,2021:73). Drugi vid sprječavanja stvaranja tvrde islamističke opozicije u KSA-ji očitava se u financiranju i poticanju vehabija unutar kraljevstva, kao i izvozu vehabijske ideologije širom svijeta u muslimanske zemlje, ali i na zapad.

Druga su skupina koja često dolazi u fokus, poglavito zapadnih medija, liberali, koji se pak zalažu za veću demokratizaciju i parlamentarizam KSA-je, počevši od lokalne pa do državne razine i za njih vode političku borbu. Oni koji na tom putu previše ugroze politički monopol kraljevske obitelji, suočeni su s represijom, jer, kako navodi Schwartz (2005:243) – u KSA-ji je prisutna stalna inkvizicija unutarnjeg neprijatelja jer su tradicionalni ili liberalni muslimani za režim kao trockisti za staljiniste. Nadalje, on navodi da sami disidenti situaciju opisuju tako da u KSA-ji postoje tri vrste muslimana – oni koji žele ubiti sve (ekstremni vehabije); oni koji žele ubiti sve nevehabijske muslimane, ali žele i dobre odnose s kršćanskim silama (rojalisti) i većina tradicionalnih muslimana, koji ne žele ubiti nikoga (Schwartz,2005:367). Reakcija režima na ovu skupinu (među kojom se ističe HASM – Saudijska udruga za građanska i politička prava) osuda je na višegodišnje kazne u zatvorima KSA-je (Al Rasheed,2021:285). Druga reakcija režima da populacija ne bi tražila veća prava, bila je vidljiva upravo u prosvjedima koji su izbili tijekom „Arapskog proljeća“, kada je više milijardi dolara uloženo u povećanje socijalnih davanja i financiranje studiranja u inozemstvu za mlade (Al Rasheed,2021: 71). Ponovno se vidi isti obrazac, kombinacija represije i novčanih subvencija.

Jedna od skupina koja je vrlo segregirana, marginalizirana i često politički proganjana na vjerskoj osnovi, a sklona je političkoj borbi za svoja prava jest i šijitska manjina. Šijiti su uglavnom

smješteni na istoku zemlje, gdje se nalaze velika naftna polja i naftna industrija. Povijesno, zbog svoje veće sklonosti manualnom radu i inženjerskoj izobrazbi, zauzimaju veći dio domaće populacije zaposlene u tom sektoru (Long,2010:4), što im daje i određenu političku moć unatoč njihovom drugorazrednom vjerskom statusu u ovom vehabijskom kraljevstvu. Njihova politička borba svodi se na zalaganje za veću regionalnu autonomiju, vjerske slobode i mogućnost sudjelovanja u lokalnoj i državnoj vlasti, što im je onemogućeno. Šijiti su u više navrata zbog socijalnih i vjerskih razloga sudjelovali u građanskim nemirima u gradovima na istoku zemlje, počevši s 1979. godinom, kada je u zemlji izbila prva *intifada* (hrv. 'pobuna') (Jones,2010:179-181). Od tada, početkom 21. stoljeća i nedavno nakon početka „Arapskog proljeća“, režim bi uvijek reagirao povećanom represijom, uvođenjem gotovo vojne uprave nad pokrajinom i razbijanjem prosvjeda na brutalne načine, pa i ubijanjem prosvjednika i pogubljenjima vođa (Schwartz,2005:364-365), a što bi potom pratilo veća ulaganja u razvoj infrastrukture i poboljšanje uvjeta života, ali nikada i potpuno prihvaćanje šija u vjerskom i nacionalnom smislu.

Posljednja skupina koja vodi političku borbu za svoja prava unutar KSA-je su žene i feministkinje, koje se za prava bore od devedesetih. Problem ženskih prava u KSA-ji, od osnovnih ljudskih sloboda do sudjelovanja u politici i društvenom životu, poznat je u cijelom svijetu. Korijene ima u učenjima vehabizma, koji žene potpuno isključuju iz društvenog života. Ženski pokret u KSA-ji posljednjih godina privukao je veliku pažnju svijeta, a najviše se očitovao na prosvjedu za prava na vožnju automobila, koji su izbili usporedno s „Arapskim proljećem“ 2011. Reakcija režima bila je represija prema predvodnicama pokreta. Nakon toga, 2014. zbog medijskog praćenja načina tretiranja žena u Islamskoj državi, a što korespondira s njihovim tretmanom prema vehabijskom učenju, kralj je dekretom u Vijeće *Šure* stavio 30 žena da bi popravio inozemnu sliku KSA-je (Al Rasheed,2021:266). Tijekom godina došlo je do smanjivanja zabrana, pa tako i one za vožnju automobila (Al Rasheed,2021:252), no i dalje je na snazi, naprimjer sustav „muških čuvara“, u kojem žene nemaju potpunu slobodu kretanja pri putovanjima, traženju posla ili podizanju dokumenata bez muškog pripadnika obitelji, makar i svoga djeteta. Ovu su praksu kritizirali čak i islamski učenjaci, a korijeni su joj više plemenski nego islamski (Al Rasheed,2021:256-257).

Zaključno, u svim ovim skupinama primjetno je da ih njihove razlike sprječavaju da djeluju u ujedinenom frontu nasuprot režimu, a što olakšava njihovu kontrolu i suzbijanje ugroza nacionalne sigurnosti. Korijen problema je, naravno, u religijskoj politici; pa tako i problem

ženskih prava, problem demokratizacije i nepoštivanja šija, kao i problem tvrdokornog islamizma, sežu u prošlost i nemogućnost kraljevske obitelji da se odvoji od vehabijskog tumačenja društva i pokuša stvoriti modernu naciju.

3.8. Aspekt vanjske politike

„Element vanjske politike je jedan od onih koji imaju najizravniju odgovornost za ostvarivanje nacionalne sigurnosti“ (Tatalović, Bilandžić,2005:51). U ovom poglavlju približit ćemo neke regionalne politike KSA-je, kao i s njima povezane globalne odnose.

Gledano povijesno, KSA je tijekom Hladnog rata kao saveznik SAD-a vodila politiku suzbijanja širenja (prosovjetskog) komunizma te panarabizma koristeći se panislamističkom ideologijom i „usput“ šireći vehabizam. Problematika prozelitizma vehabijskog učenja¹⁶ nije tada identificirana, pa su tako podupirani talibani u Afganistanu (Schwartz,2005:220-225), Hamas u borbi protiv Izraela (Schwartz,2005:231), a što se nastavilo i devedesetih novčanom pomoći za obitelji *šehida* palestinske *intifade* (Schwartz,2005: 296). Ovakve regionalne politike postale su problem za samu KSA-ju kada je, kako dalje navodi Schwartz (2005:241), nakon slabljenja sovjetske države vehabizam zamijenio komunizam kao pokrovitelj ideološke borbe protiv demokratskog zapada.

Odatle i pojava problematike financiranja terorizma u regiji i globalno od KSA-je, što iščitavamo iz deklasificiranih izvješća FBI-a, koji povezuju „9/11“ – ne izravno s vladom KSA-je, ali s pojedinim Saudijcima koji imaju veze s kraljevskom obitelji, a žive u SAD-u. (Sullivan,2021). Unatoč dokazima o izravnim novčanim darovima samih članova kraljevske kuće na veleposlaničkim dužnostima dvojici otmičara zrakoplova (Schwartz,2005:378) i posljedičnim zahtjevima SAD-a da se istraže sve veze financiranja terorista raznim humanitarnim organizacijama i s pomoću raznih državljana KSA-je, takav zahtjev prvotno je odbijen (Schwartz,2005:340). Zanimljivo je primijetiti da su se pojedine zajedničke protuterorističke akcije SAD-i KSA-je počele događati tek nakon prijetnje sigurnosti režimu KSA-je 2003. i porasta terorizma Al-Kaide u KSA-ji, ali ne i odmah nakon 2001. i napada na „blizance“ (Blanchard, 2008).

¹⁶ Prozelitizam učenja vehabijskog „čistog“ islama navodi se kao jedna od obveza muslimanskih vladara sukladno vehabijskom učenju (Farouk i Brown, 2021:15)

Vodeći takvu politiku, veze KSA-je mogu se pronaći i u djelovanju u Iraku, podržavajući sunitske skupine i time povećavajući intenzitet sektaškog nasilja i otpora prisutnosti SAD-a u zemlji. (Al Rasheed, 2018:11)

Takav pristup KSA-je i drugih zaljevskih emirata ponovno im se osvetio kada su, želeći promijeniti režim u Siriji i utjecati na destabilizaciju šijitske vlade u Iraku nakon 2003., financirali razne oružane skupine iz kojih je izrastao ISIL i oteo se kontroli (Napoleoni,2015:12-13).

Danas, gledano u kontekstu regije, vanjsku politiku i odnose KSA-je možemo podijeliti na šire; koje bi pokrivala širu regiju Bliskog istoka uključujući Egipat, Tursku, Libiju i one uže; koji bi se odnosili na Arapski poluotok. Može se primijetiti da je KSA angažirana na oba polja, u širem financijskim i političkim utjecajem, primjerice u Egiptu, Libiji, Siriji, Iraku i Libanonu, dok je na ovom užem spremna djelovati izravno, kao u sveobuhvatnoj blokadi Katara, pa čak i kinetički – čemu je primjer akcija suzbijanja „prosvjeda“ protiv režima u Bahrainu ili rat u Jemenu (Al Rasheed, 2018:7). KSA s Egiptom ima dugu povijest različitih odnosa, od hladnoratovskog nadmetanja za prevlast u arapskom svijetu, pa čak i posredničkog rata u Jemenu šezdesetih (Hertog u Al Rasheed, 2018:77) do nedavne potpore vojnom puču kojim je svrgnut Egipatski predsjednik¹⁷ povezan sa *salafijskom*¹⁸ organizacijom „Muslimansko bratstvo“, koje je u KSA-ji zabranjeno i smatra se prijetnjom režimu (Al Rasheed,2018:11). Od kada se tako uplela u unutarnje „stvari“ Egipta, poboljšani su odnosi vezani za razvoj gospodarstva i suradnje u regionalnim inicijativama, poput izgradnje mosta preko Crvenoga mora¹⁹ i normalizacije odnosa s Izraelom (Mazzucco, 2022.).

Glede Libije, Sirije, Libanona i Iraka, može se primijetiti da KSA i dalje financijski podupire razne opozicijske sunitske islamističke skupine koje se bore za vlast u tim državama – što oružanim, što političkim putem, ovisno o situaciji. Glavna odlika svih spomenutih je izravno suprotstavljanje širenju utjecaja upravo revolucionarnog Irana. Stoga je ključ razumijevanja odnosa KSA-je u regiji upravo vanjska politika Irana. Naime, do islamske revolucije KSA i Iran bile su vrlo slične zemlje

¹⁷ Muhammad Morsi došao na vlast tijekom „Arapskog proljeća“ 2011.

¹⁸ *Salafije* (od arp. 'plemeniti preci) se pozivaju na prvotne muslimane koji se uz Muhameda smatraju osnivačima islamske vjere (Long,2005:22). Vehabije sebe smatraju salafijama dok im drugi islamisti to negiraju zbog optužbi da se saudijska vlada koristi vehabizmom kao političkim oruđem za promicanje vlastitih interesa. Dovoljno je reći da su oba učenja netolerantna i konzervativna, razlika je samo u pristupu, gdje se vehabizam povezuje s kućom Saud i nije toliko okrenut protiv zapadnjačke kulture poput salafizma. (Hubbard,2020:43)

¹⁹ Projekt u sklopu Vizije 2030. (Hubbard,2020:194)

politički i globalno (Schwartz,2015:202). Nakon završetka hladnog rata, može se reći da započinje „bliskoistočni hladni rat“ između ovih dvaju regionalnih igrača. Ove dvije regionalne sile na cijelom Bliskom istoku podupiru suprotstavljane frakcije, od Sirije, Libije, Libanona, Iraka do uloga u pokušajima destabilizacije zaljevskih emirata, poput Bahraina ili Katara. U Bahrainu su 2011., tijekom prosvjeda „Arapskog proljeća“, počeli nemiri sa zahtjevima za rušenje režima, koji je zatražio pomoć od svojih partnera, Vijeća za suradnju u Zaljevu (GCC), uključujući KSA. Kao odgovor, saudijske snage intervenirale su u Bahreinu, pružajući potporu bahreinskoj vladi i sprječavajući svrgavanje emira (Al Rasheed,2021:72). S druge strane, KSA je optužila Katar za veze s Iranom, ali i s „Muslimanskim bratstvom“, kao dvjema direktnim prijateljima režimu KSA-je, stoga je 2017. uvedena široka blokada velikog dijela islamskog svijeta regije, izuzev Turske, koju predvodi upravo KSA. U ovoj je akciji KSA dobila podršku i od Izraela. (Al Rasheed, 2018:19 i Hubbard, 2020:146-150). Tu se dolazi do pitanja Jemena i posredničkog rata koji KSA i Iran vode u toj zemlji. Povijesno najintenzivnije susjedске odnose KSA ima upravo s Jemenom. Tako je od osnutka države, vojska KSA-je na području Jemena sudjelovala u više posredničkih ratova, intervencija i graničnih okršaja (Al Rasheed, 2018:18 i Al Rasheed, 2021:53), među ostalim i zato što se geografski, na Jemen može gledati kao na „meki trbuh“ KSA-je. Nadalje, Jemen se naslanja na regije u kojoj žive šijiti i koje su među posljednjima inkorporirane u KSA-ju, a bitan je i njegov ključni položaja u Adenskom zaljevu. KSA se najizravnije umiješala u unutarnje politike Jemena intervencijom 2015., kada je uz „smokvin list“ rezolucije UN-a o vraćanju legalne vlade koju su svrgnuli Huti (Al Rasheed, 2021:91-92), povelu operaciju „Odlučna oluja“; kojom je zračnim napadima, a kasnije i ulaskom svojih kopnenih snaga pokušala utjecati na sukob između jemenske vlade i pobunjeničke skupine Hutija. Koalicija predvođena KSA-jom ima cilj vratiti vladu i spriječiti Hutije da preuzmu kontrolu nad zemljom, ali i spriječiti raketne napade koji su ciljali naftna postrojenja u KSA-ji. Intervencija je naišla na brojne kritike, a mnoge organizacije i pojedinci optužili su koaliciju za kršenje međunarodnog prava i izazivanje brojnih civilnih žrtava. Sukob traje već nekoliko godina i rezultirao je znatnim gubitkom života i širokim razaranjima (Groh, 2019:74-75). Unatoč opetovanim naporima da se pregovara o mirovnom rješenju, sukob je i dalje neriješen, a na snazi je svojevrsno primirje, dok se humanitarna situacija u Jemenu i dalje pogoršava. Ovaj rat u Jemenu, neselektivno granatiranje civila, blokade koje su izazvale humanitarnu krizu i glad u ovoj zemlji i dalje izazivaju osudu svjetske javnosti i međunarodnih partnera, poglavito SAD-a. (Zimmerman, 2022)

Zaključno, i u vanjskoj politici vidimo pokušaje utjecanja na političku situaciju u regiji i zadržavanje projekcije moći KSA-je u regiji, koja nailazi na uspjehe – kao u Egiptu i Bahrainu, djelomične uspjehe – u Jemenu ili neuspjehe – kao u Siriji i Iraku. S obzirom na motivaciju, ona kod KSA-je seže od održavanja prijateljskih režima i *statusa quo* nasuprot npr., „Arapskom proljeću“; suzbijanja pojave islamističkih demokracija koje bi religijsku politiku KSA-je doveli u nezavidnu situaciju vezanu za „prvenstvo“ u čistoći sunitskog izričaja islama; do suprotstavljanja dominaciji Irana – u „široj“ regiji financijski i politički, a u Arabiji i pod cijenu izravnog ratnog angažmana.

Globalno je u vanjskoj politici KSA-je najbitniji odnos s SAD-om. No, s obzirom na svoj utjecaj na globalnom tržištu nafte i na ulogu stabilnog partnera SAD-a u regiji, KSA si dozvoljava političke izlete u regiji, koji ne korespondiraju uvijek s politikama najvećeg saveznika, SAD-a. U globalnom se kontekstu nešto slično također očituje – pod novim vodstvom MBS-a, KSA ima inicijative s Kinom, ali i tješnje trgovinske odnose s Rusijom, unatoč ubrzanom udaljavanju dvaju blokova – onog predvođenog SAD-om i suprotnog, koji se zalaže za uvjetno rečeno multipolarni svijet. O tome, te koliko je ipak nerealno veće odstupanje od saveza sa SAD-om, više u sljedećem poglavlju.

4. REDEFINIRANJE KSA-JE POLITIKAMA MOHAMMADA BIN SALMANA (MBS) I VIZIJE 2030

Ovo poglavlje nosi navedeni naziv jer je program transformacije KSA-je upravo vizija mladog prijestolonasljednika. I ranije je KSA imala razne programe diversifikacije, no po opsegu, trajanju i ulozima, ovaj je do sada najveći i najobuhvatniji. S obzirom na temu rada, u ovom će se poglavlju pokušati povezati ono što za KSA-ju, u pogledu regije i nacionalne sigurnosti, možebitno donosi vladavina MBS-a, kao i transformacije KSA-je Vizijom 2030, a pritom imajući u vidu prethodno definiranje slabosti i problematike. Ciljevi implementacije Vizije 2030 i recentnih politika prestolonasljednika, kao krajnji cilj imaju transformaciju KSA-je u lidera regije Bliskog istoka. Stoga ovo završno poglavlje ima i funkciju svojevrzne potvrde teze da KSA nije vodeća zemlja regije zbog svojih problematika nacionalne sigurnosti. Naime, ako se analizom politika MBS-a i ciljeva Vizije 2030 uvidi da se prepoznaju i izravno ili posredno adresiraju navedene problematike, može se smatrati da one potvrđuju tezu da je razlog toga što KSA do sada nije bila lider regije, bila upravo opisana problematika nacionalne sigurnosti.

4.1. Redefiniranje KSA-je

Kako piše autor F. Gregory Gause III (Al Rasheed, 2018:31), u volatilnoj regiji Bliskog istoka režim kuće Saud u KSA-ji preživljava već niz desetljeća pridržavajući se triju postulata unutarnje politike i jednog postulata vanjske politike. Prvi je naftno-financirani sustav patronaže i subvencija šire populacije, koji povezuje razne skupine unutar društva s kraljevskom kućom, a istovremeno ih odvaja jedne od drugih. Drugi postulat je jaka veza s religijskim vođama koja služi legitimiziranju ideologija režima i potpori društvenih kretanja koje dirigira režim, a treći je kohezija unutar kraljevske obitelji. Postulat vanjske politike je partnerski odnos sa SAD-om, koji iako unutar zemlje, ali i u susjedstvu, ponekad stvara napetosti u odnosu s drugim politikama islama, ipak garantira sigurnost KSA-je u ovoj nestabilnoj regiji. Upravo zadnjih nekoliko godina vladavine kralja Salmana i vodstva njegova sina MBS-a karakterizira redefiniranje odnosa unutar svih ovih navedenih postulata, a što će biti prikazano u ovom poglavlju.

Kralj Salman postaje kralj 2015. godine, nakon smrti svojeg brata Abdullaha. Do tada je bio dugogodišnji guverner provincije Rijad i jedan je od sinova prvoga kralja ibn Sauda. O njegovu se sinu tada malo znalo, no ubrzo je postao ministar obrane KSA-je. Te godine je cijena na tržištu

nafte bila nedovoljna za financijsku održivost KSA-je. U susjednom Iraku i Siriji ISIL još nije bio poražen, SAD je pregovarao s Iranom o nuklearnom sporazumu, dok je Iran istovremeno u Jemenu podržavao Hutije u građanskom ratu koji je počeo 2014. Ubrzo je MBS proveo reorganizaciju Vlade te postupno postao najvažniji menadžer i operativac u Vladi svoga oca. Shodno tome, postaje drugi u liniji za prijestolje, dok je prvi bio njegov stric Muhamed bin Nayef, koji se istaknuo u globalnom ratu protiv terorizma i kao ministar obrane koji je porazio Al-Kaidu u Kraljevstvu. Nedugo nakon toga, 2017. u neočekivanom obratu na dvoru, uhićenjem i prisilom na abdikaciju svoga strica, MBS postaje prestolonasljednik sa samo 29 godina i ako postane kralj, to će biti prvi put da je druga generacija potomaka prvog kralja zavladała KSA-jom (Hubbard,2020:43-50 i 150-153). U to vrijeme svjetski mediji pozitivno su opisivali mladog princa, čak unatoč ratu u Jemenu, koji je pokrenuo kao ministar obrane. Sa zanimanjem se pratio i njegov program transformacije KSA-je, Vizija 2030, koji je prezentiran već 2016. i najavljivao je spas KSA-je od ovisnosti o cijeni nafte. Ovakav tretman u medijima potrajao je do brutalnog ubojstva novinara Khashoggija u veleposlanstvu KSA-je u Istanbulu, kada na vidjelo dolaze i druga brojna kršenja ljudskih prava unutar KSA-je, koja su do tad bila izvan fokusa medija. Rat u Jemenu i ubojstvo novinara, kao i odnos prema disidentima, doveli su u SAD-u do porasta nepopularnosti podrške Kraljevstvu (Al Rasheed, 2021:79-86). Vezano za takvu vanjsku politiku, promjene od 2015. su najočitije i bez dublje analize, jer mediji od tada u fokus stavljaju „toplo-hladni“ odnos SAD-a i KSA-je. Ističe se tema rata u Jemenu, kojemu je Obamina administracija nevoljko dala blagoslov prodajom oružja; njihova kritika KSA-je vezana za ljudska prava i s druge strane; protivljenje KSA-je nuklearnom ugovoru SAD-a s Iranom, koji je potpisan 2016. (Hubbard,2020: 120-125). Nakon ovih hladnih odnosa Trump započinje svoju kampanju prozivanja KSA-je, koja je urodila time da su se kralj i prestolonasljednik potrudili da mu nakon izbora za predsjednika prirede dotad neviđeni doček na njegovu prvom inozemnom putovanju, koje su pratile i višemilijunske narudžbe u poslovima s oružjem. To je zadovoljilo Trampa, koji tako „kupljen“ za potporu saudijskih politika u regiji, dok su vezano za Iran, politike obje vlade već bile jednako postavljene (Hubbard,2020:127-129 i 140-142). S obzirom na to da je upravo Biden, kao potpredsjednik, prozvao KSA-ju rekavši da je država *parija* (Emmons i dr.,2019) s trenutačnom administracijom KSA ima najproblematičnije odnose, što će biti prikazano u analizi trenutačnih politika i odnosa.

Usljedio je i redefiniranje postulata kohezije kraljevske obitelji koje se obavilo silom. Metodom privođenja i višednevnog pritvaranja brojnih bogatih i utjecajnih članova kraljevske obitelji u hotelu Ritz-Carlton, koje je u javnosti prikazano kao antikorupcijska akcija, ciljalo se islijediti disidente, osigurati vjernost „kolebljivaca“ i provesti financijsko reketarenje nepodobnog dijela obitelji, gotovo u mafijaškom stilu (Al Rasheed, 2021:119 i 325). Vezano za postulat religijske politike, do velikih promjena dolazi već 2017. ukidanjem i ograničavanjem nekih ovlasti koje je do tada imalo vjersko redarstvo. Usljedio je i čišćenje redova neposlušnih pripadnika vjerskih ustanova, što je dovelo i do povećanja ženskih prava. Ženama je 2017. dopušteno voziti automobil i smanjena su neka ograničenja sustava „skrbnika“ glede zapošljavanja i putovanja (Al Rasheed,2021:133). Vizija 2030 prije svega cilja na odvajanje gospodarstva od nafte, ali i „saudizaciju“ radne snage, što bi posljedično dovelo i do redefiniranja prvog postulata o subvencioniranju velikog postotka stanovništva novcem od nafte. U nastavku slijedi analiza nekih navedenih politika s gledišta definirane problematike nacionalne sigurnosti KSA-je, s ciljem određivanja jesu li one adresirane ovim novim politikama MBS-a i Vizije 2030 i koliko.

4.2. MBS i saudijska Vizija 2030

Politike i promjene koje se žele uvesti u KSA-ju, kao i druge politike MBS-a, provođenjem Vizije 2030 ciljaju na mlade, kojih je u KSA-ji oko 51% stanovništva (Al Rasheed, 2021:161). U nastavku slijedi definicija i opis Vizije 2030 te identificiranje nekih problematika nacionalne sigurnosti KSA-je, konkretno: izravno adresiranje problematike gospodarstva i odgojno-obrazovne politike, a posredno adresiranje problema prisutnih u oružanim snagama KSA-je. Saudijska Vizija 2030 plan je za reformu gospodarstva i diversifikaciju njezinih izvora prihoda, ali i društva u cjelini. Vizija se poziva na tri kompetitivne prednosti KSA-je: njezin strateški položaj poveznice triju kontinenata, „srca“ Arabije i islamske civilizacije te njezinu investicijsku moć. Vizija ima tri glavne teme: *Vibrantno društvo*, *Uspješno gospodarstvo* i *Ambicioznu naciju*. Ove tri teme kaskadno se šire na 6 „nadciljeva“ (npr. *Kvaliteta života*). Oni se ponovno granaju na 27 granskih ciljeva (npr., *Povećati pristup stanovanju*) i konačno, 96 strateških ciljeva, a koje sve podupire 11 realizacijskih programa za provedbu svega navedenog. Tako iz teme *Vibrantnog društva* izdvajamo nadcilj *Obrazovanja*, koji obećava: *Povećati pristup kvalitetnom obrazovanju*, *Poboljšati kvalitetu obrazovanja*, *Povećati broj Saudijaca u radnoj snazi*. (KSA,2022.) Za realizaciju uglavnom je zadužen *Program razvoja ljudskih sposobnosti*. Među ostalim, u opisu cilja navodi se:

„Namjeravamo ugraditi pozitivna moralna uvjerenja u karaktere naše djece od malih nogu preoblikovanjem našeg akademskog i obrazovnog sustava. Škole će radeći s obiteljima, ojačati strukturu društva učeći učenike suosjećanju, znanju i ponašanju koji su potrebni za stvaranje otpornih i neovisnih karaktera. Fokus će biti na temeljnim vrijednostima poput inicijative, upornosti i vodstva, kao i socijalnih vještina poznavanju kultura i samosvijesti. Također ćemo promovirati kulturne, društvene, volonterske i sportske aktivnosti kroz osnaživanje našeg obrazovanja.“ (KSA,2022)

Koliko je ova problematika važna i prepoznata, svjedoči se u trećoj temi, *Ambiciozna nacija*, koja navodi nadcilj *Kulturu izvrsnosti* s ciljevima *Poticati inovacije* i *Razvijati kulturu izvrsnosti* (KSA,2022). Imajući u vidu analiziranu problematiku unutar OS KSA-je, možemo pretpostaviti da bi se dugoročno riješio i glavni problem formiranja „vođa“ unutar OS-a ako bi se ovaj program uspješno proveo. Naravno, to se nikako ne bi moglo dogoditi do 2030., ali bi unutar sljedeće generacije mladih moglo donijeti pozitivne pomake.

Vezano za problematiku gospodarstva, s njim se ukoštac hvata tema *Ekonomija koja napreduje*, s nadciljevima *Privatni sektor* i *Državne službe*. U njima podređenim granskim ciljevima navode se, primjerice, ciljevi: *Povećati broj zaposlenih u privatnom sektoru*, *Diversificirati izvore prihoda*, *Poboljšati učinkovitost državnih službi*, *Smanjiti državni dug*. Za ovo su zaduženi brojni realizacijski programi, od koji se ističu *Program razvoja državne industrije i logistike* ili *Program razvoja fiskalnog sektora* i dr. (KSA,2022). Unutar ovih ciljeva ističe se *Lokalizacija obrambene industrije*, s ciljem smanjenja potrošnje na inozemnu kupnju, povećanja sposobnosti i zapošljavanja domaćih inženjera i tehnološkog razvoja gospodarstva. Za krajnji cilj uzima se lokalizacija proizvodnje 50 % potreba do 2030. (KSA,2022) Ovo će imati utjecaj na vanjsku politiku jer je dosad najveći prodavač vojne opreme bio SAD. S obzirom na njihovu nevoljkost u izvozu proizvodnje izvan SAD-a, u igru će voljno stupiti Kina i/ili Rusija (RFE/RL,2021). One mogućnost izvoza tehnologije proizvodnje i licenci ne uvjetuju stanjem ljudskih prava ili brojem civilnih žrtvi u, naprimjer, Jemenu – a takve si uvjete Zapad, s obzirom na to da je bastion demokracije, mora postaviti (Borger,2016.).

Ovo je samo pregled dijela vezanog za temu unutar ovoga sveobuhvatnog programa, koji bi mogao biti tema za sebe, no o uspješnosti njegovog provođenja postoje oprečna mišljenja. Pogotovo se to odnosi na brojne megalomanske projekte poput NEOM-a.²⁰ No, bez obzira na to možemo zaključiti da su u Viziji prepoznate slabosti odgojno-obrazovnog sustava, gospodarstva, posljedično tome i manjak sposobnosti oružanih snaga, ali i izravno, pokušaj rješavanja ovisnosti o SAD-u vezan za vojnu tehnologiju i tehnološke sposobnosti. Slijedi prikaz ostalih politika MBS-a koje korespondiraju s identificiranim problematičnim aspektima nacionalne sigurnosti.

4.3. MBS-ova religijska, unutarnja i vanjska politika

Od početka *de facto* vladavine MBS-a 2015., politiku unutar KSA-je možemo definirati kao liberalizaciju radi ekonomije i zaoštavanje represije prema političkim neistomišljenicima uvođenjem kontrole medija i političkih mišljenja (Al Rasheed, 2021:324).

U fokusu medija i strane javnosti najistaknutije su one promjene u KSA-ji koje se tiču religijske politike koja je, specifično za KSA-ju, vrlo utjecajna na društveni i politički život. Prije svega, ovdje se misli na smanjivanje i ukidanje ovlasti „vjersko-moralnom“ redarstvu. Dotad vrlo utjecajni i sa širokim ovlastima kažnjavanja i uhićivanja, 2017. su kraljevskim dekretom svedeni na marketinšku aktivnost promicanja vrlina i više samostalno ne smiju uhićivati ljude niti patrolirati javnim mjestima (Arab News, 2016). Ograničavanje vjerske policije povezano je s Vizijom 2030 jer se bez toga u KSA-ji ne bi mogla održati razna turistička i zabavna događanja poput koncerata i sportskih događanja, koji ciljaju na sve mlade (muškarce i žene) (Bashraheel, 2019). S tim u vezi, islamistička politička struja *Sahwa*, koja je od 1979. i skretanja politika prema „tvrdom“ islamizmu bila vrlo utjecajna, našla se politikama MBS-a na margini društva, a pojedini „neposlušnici“ pozatvarani su pod optužbama za terorizam (Arwa, 2019). Promjena u religijskoj politici nije službeno odbacila vehabizam, već se obavlja kapilarnim pristupom, bez izravne konfrontacije, a s ciljem potpore Vizije 2030. Tako politike putem više ministarstva – od onih za islamska pitanja, obrazovanja, ministarstva pravosuđa do odnosa prema šijitima – donose

²⁰ „Megagrad“ tj. tehnološko i inovacijsko središte koncipirano kao 170 km dug i 200 m širok linijski grad, koji će se u potpunosti napajati obnovljivom energijom (Hubbard,2020:194). Izgradnja je već počela, a mnogi analitičari skeptični su za mogućnost izvedbe takvih projekata, a popraćena je i represijom lokalnog stanovništva (Al Rasheed, 2021:332)

promjene, pritom ignorirajući, ponovno tumačeći ili jednostavno zaobilazeći vehabistička učenja. (Farouk i Brown, 2021:13-31)

Slijedom toga, poruka režima uspješno je poslana tako da su preostali vjerski birokrati i učenjaci nakon, naprimjer, ukidanja zabrane vožnje ženama, podržali kraljevu i MBS-ovu politiku, iako su je ranije grčevito odbijali. Usprkos toj povijesnoj odluci, jačina represije osjetila se kada su pojedine feministkinje nakon ukidanja zabrane vožnje istupile u medijima navodeći „pobjedu nad režimom“, zbog čega su ubrzo upozorene sa zabranom istupanja i pod prijetnjom suđenja. Naime, radi se o tome da se takvim postupanjem kažnjava suprotstavljanje „kultu vođe“ koji gradi MBS, drugim riječima, podržava se narativ da su kralj i njegov sin ti koji su jedini zaslužni što se ovo pravo dalo ženama (Al Rasheed, 2021:237). MBS je predstavio i relaksaciju u kontroliranju žena pri traženju posla i putovanja jer režim gura svoju verziju žene koja sudjeluje u ekonomiji radi ostvarenja Vizije 2030, dok istovremeno zatvara aktivistkinje jer ih plaše njihovi zahtjevi za demokratizacijom. Ipak, potpune slobode kretanja za žene još nema ni u „novom licu“ režima, čemu je dokaz i postojanje aplikacije poput „e-građana“, kojom muški članovi obitelji svojim kćerima i suprugama mogu uskratiti odobrenje za izradu dokumenta ili povući prijavu za zaposlenje (Al Rasheed, 2021:262-267).

Dokaz represiji je i diplomatski skandal koji i UN povezuje s MBS-om, a to je ubojstvo novinara Jamala Khashoggija. Motiv ubojstvu možemo tražiti u činjenici da je on predstavljao specifični problem režimu time što je, za razliku od disidenata, bio član zatvorenog kruga (eng. *insider*) zbog dugogodišnje bliske suradnje s kraljevskom obitelji (Al Rasheed, 2021:137). Službeno, KSA tvrdi da su ubojice osuđene, iako su najbliži suradnici MBS-a, u tom lancu od 50 potencijalnih sudionika, oslobođeni krivnje. Dakle, represija se na unutarnjem planu nastavlja prema svim skupinama koji se protive režimu, a jedina promjena je ta što se sad u cilju ostvarenja „vođine vizije“ neprijateljima države ne smatraju određene vjerske, plemenske ili regionalne grupe – poput šijitske manjine, već se sad iz pojma „nove nacije“ isključuju kritičari režima i MBS-a, a umjesto za „čistoću vjere“, kao na početku prošlog stoljeća, sada režim ubija zbog „nacionalne sigurnosti“ (Al Rasheed, 2021:328-329).

Sve navedeno dio je projekta MBS-a kojim se pokušava mladima ponuditi „nacija i vođa“, kao novi narativ koji bi zamijenio onaj stari, „tvrdog islamizma.“ KSA je od svog osnutka prošla tri faze takvih društvenih narativa. Prvi je bila vehabističko suzbijana „nečistoća“ s puta pravog

„islama“, a drugi panislamistički, koji je neslavno propao u događajima od „9/11“ i nakon njega, te najnoviji pokušaj režima da mladima ponudi koncept nacije i nacionalizma kao vezivnog tkiva, uz minimum religijske isključivosti. Tako je nekad obećavana „islamska utopija“ postala „utopija“ za mlade Saudijce kao poduzetnike (Al Rasheed, 2021:157-160).

Od promjena u vanjskoj politici regije, najviše se ističe sporazum o diplomatskoj normalizaciji odnosa s Iranom, koji su bili u prekidu od 2016. do 2023., uslijed pogubljenja saudijski-šijitskih imama. Vrhunac napetosti bile su optužbe za iransko raketiranje naftnih postrojenja u KSA-ji. Zanimljivo je da je posrednik dogovora Kina (Al Jazeera Balkans, 2023). Zbog sličnih aktivnost približavanja KSA-je Kini i Rusiji, iz svjetskih medijskih natpisa može se iščitati da se traže novi odnosi sa SAD-om. Unatoč tome, bitno je istaknuti da je vojska SAD-a od devedesetih trajno prisutna unutar KSA-je, sa zadaćom da savjetuje njezinu vojsku i s vizijom da će ostati njezin glavni globalni partner (U.S. CENTCOM, 2023), dok se realno može zaključiti da ona pomaže i u proturaketnoj obrani naftnih postrojenja KSA-je od Irana. Istovremeno, iz američkog Kongresa dolaze glasovi koji traže povlačenje iz te misije. (Hernandez, 2022)

Takav prekid vojne, ali i druge suradnje SAD-a i KSA-je u dogledno vrijeme ne možemo smatrati realnim, jer je njihov glavni zajednički protivnik, pa i protivnik Izraela, i dalje Iran. Stoga, iako se može činiti da se fokus SAD-a premješta na druge regije, ovo partnerstvo sigurno će opstati, čemu je dokaz i reakcija na prijetnju Irana od prije nekoliko mjeseci, na koju su zajedno odgovorili SAD i KSA, potvrdivši svoju trajnu obvezu jedne prema drugoj (The Wall Street Journal, 2022).

Upravo iz navedenog razloga, približavanje KSA-je grupi BRICS²¹ (MEMO, 2023) može se promatrati primarno ekonomski, a uvjetovano je i trendom pada uvoza nafte iz KSA-je – otkad SAD primjenom metoda hidrauličkog frakturiranja postaje vodeća zemlja u izvozu nafte u svijetu. (EIA, 2023). KSA sa zemljama BRICS-a već ima određene trgovinske i političke odnose. Ovdje se ističe trgovanje naftom s Kinom, kao i investicije prema Rusiji (Reuters,2022).

Kina je jedan od velikih uvoznika saudijske nafte. S Rusijom, članicom platforme OPEC+, KSA nije promijenila odnos zbog rata u Ukrajini i ne sudjeluje u sankcijama, što je dovelo do toga da je trgovinska razmjena porasla. Navedene su samo neke od takvih politika koje si KSA i MBS

²¹ Skupina zemalja s ciljem raznih oblika suradnje. Akronim za članice: Brazil, Rusiju, Indiju, Kinu i Južnoafričku Republiku (JAR).

moгу dopustiti unatoč partnerstvu s SAD-om, upravo zbog svoje važnosti u regiji. No, temeljno pitanje ovoga partnerstva, pitanje „petrodolara“, koji neki dovode u pitanje, režim u KSA-ji sigurno neće mijenjati u trenutnoj konstelaciji moći u svijetu. Suprotan potez, kako smo utvrdili analizirajući sigurnosne problematike KSA-je i odnos sa SAD-om, doveo bi do nestabilnosti koju režim s ciljem ostvarivanja ambicioznog plana do 2030. sigurno ne bi mogao preživjeti „neokrznut“. Od drugih regionalnih pitanja, ističe se povijesnu priliku poboljšanja izraelsko-saudijskih odnosa s obzirom na zajedničkog protivnika u regiji Iran, a na temelju ranijih realpolitičkih odnosa MBS-a i novog/starog premijer Netanyahu (Holmes, 2020). To je još jedan od odnosa panislamističke politike prema nacionalnoj koji provodi MBS. Problem nacionalne sigurnosti, ali i cijele regije, koji opstaje i posebno se ističe je i „zamrznuti“ rat u Jemenu. Primjetno je da KSA traži izlaz iz rata već nekoliko godina, a za to je ključan Iran. Ovaj razvoj je za očekivati sada kad su ponovno uspostavljeni odnosi između dvaju sudionika „Bliskoistočnog hladnog rata“. Sam rat bio je posrednički za Iran i KSA-ju, gdje je zanimljivo analizirati razinu uključenosti i ulogu obje zemlje.

U svojoj knjizi o posredničkim ratovima, Groh (2019:35-40) definira četiri tipa djelovanja država u tim konfliktima, s obzirom na jačinu intervencije. Autor ih imenuje ovako: „ulaženje radi pobjede, akcija zadržavanja, miješanje i hranjenje kaosa“. Sve karakterizira polazno stanje, gdje je „nečinjenje“ preslab odgovor, a puno angažiranje svojih snaga previše riskantno (u ovom kontekstu to bi bilo protiv Irana). Zanimljivo je da on angažman KSA-je u Jemenu vidi kao *akciju zadržavanja*, koju definira kao interveniranja kada postoji lokalizirana prijetnja vitalnim interesima za ciljanu državu, koji su niski, ali vjerojatnost da bi se nestabilnost mogla proširiti na nju ili regiju, pa bi ta prijetnja porasla, isključuje neuključenost kao mogućnost. Drugim riječima, do *akcija zadržavanja* dolazi kada država koja intervenira želi zadržati *status quo*. S druge strane, isti konflikt sa strane Irana, Groh vidi kao *hranjenje kaosa* s obzirom na manje uloge u ratu i manju potencijalnu štetu. Zaključno, o ratu u Jemenu i politikama koje se vode od 2015. do danas, moglo bi se reći da je MBS u Jemen ušao s ciljem pobjede, što se nedugo nakon ulaska pokazalo nemogućim s obzirom na snagu Hutija, koje je podržavao Iran, ali i slabosti vojske KSA-je i od njih podržanih Jemenaca. MBS je pritom iskoristio rat da potakne nacionalizam, što mu je išlo na ruku s obzirom na ciljeve unutar KSA-je. S druge strane, rat i humanitarna kriza uzrokovali su vanjskopolitičku štetu KSA. Uzimajući u obzir sve navedeno, za nacionalnu sigurnost KSA-je bilo

bi pozitivno izvući se iz rata u Jemenu, uz uvjet da Hutiji ne preuzmu vlast nad cijelom zemljom, već da je dijele s Jemencima, koje podržavaju Saudijski. S obzirom na već spomenuti sporazum s Iranom i moguće nalaženje zajedničkih nazivnika s Izraelom, ovakav razvoj događaja bio bi najpozitivniji ako MBS ima za plan stvaranja liderske pozicije redefiniranjem politika KSA-je.

Zaključno, vrijedi istaknuti da Vujčić (2008:11) citirajući Kopsteina i Lichbacha (2000:19) piše da je „politika svake zemlje određena globalnim kontekstom razvoja, ali taj kontekst ne djeluje linearno na razvoj pojedine zemlje“ i da se „usprkos nekim važnim globalnim trendovima u različitim društvima javljaju jednako važne heterogenosti... određene interesima, identitetima i institucijama svake pojedine zemlje te stoga nema jednog razvojnog puta u moderni svijet.“ S tim na umu, nove politike režima KSA-je predvođene prestolonasljednikom MBS-om i Vizijom 2030, možemo smatrati pokušajem usmjeravanja te regionalno važne države razvojnog puta k modernom svijetu.

ZAKLJUČAK

Ovaj je rad glede vremenskog konteksta posložen linearno, od prošlosti do sadašnjosti i pokušava nastaviti dajući svojevrzni pogled na budućnost KSA-je. Uzimajući to u obzir, a da bi se bitni elementi prikazali na jednom mjestu, u kontekstu zaključka kao oblik vizualnog pomagala slijedi prikaz tablice, tzv. SWOT²²analize.

Tablica 1. SWOT analiza: Zaključno o nacionalnoj sigurnosti KSA-je u regionalnom kontekstu

SNAGE	SLABOSTI
<p>Globalni naftni gigant i predvodnik OPEC-a</p> <p>Izuzetna financijska moć i materijalno-tehnička vojna moć</p> <p>Glavna „poluga petrodolara“ i regionalni partner SAD-a</p> <p>Strateški geografski položaj u regiji i arapskom svijetu u kombinaciji s lokacijom svetih mjesta islama</p> <p>Otvorene diplomatske veze s Istokom (Kina, Rusija)</p> <p>Potencijal velikog udjela mladih u stanovništvu kao i „mladog“ vodstva režima</p>	<p>Preveliki udio naftne industrije u gospodarstvu u kombinaciji s ovisnosti o stranoj radnoj snazi</p> <p>Golemi sustav subvencioniranja populacije koji ovisi o financijskom priljevu od nafte – neadekvatne vještine i sposobnosti radne snage ukorijenjene u odgoju/obrazovanju</p> <p>Ograničeni ljudski vojno-tehnički kapacitet i sposobnosti</p> <p>Vjerske politike nekompatibilne s regijom i nemogućnost potpunog odvajanja od vehabizma</p> <p>Restriktivna politika ljudskih prava, slobode i pravde tj. represija protivnika režima</p> <p>Nedostatak formiranja jedinstvene nacije zbog vjerskih, plemenskih i regionalnih razlika</p>
PRILIKE	PRIJETNJE
<p>Smanjenje ovisnosti o prodaji nafte – diversifikacijom gospodarstva, turizmom, alternativnim izvorima energije...</p> <p>Širenje gospodarskih i političkih veza sa zemljama u regiji (Iran, Izrael, Jemen...) i globalno</p> <p>Potencijal za povećanje stranih ulaganja</p> <p>Lokalizacija i širenje vojnih i tehnoloških sposobnosti</p> <p>Reforma odgojno-obrazovnog sustava</p> <p>Potencijal za stvaranje jedinstvene „saudijske“ nacije</p> <p>Potencijalni politički i diplomatski bitan „igrač“ u eventualnom multipolarnom globalnom razvoju događaja</p>	<p>Regionalni sukob, kao rezultat političke nestabilnosti ili vojne intervencije u regiji</p> <p>Veće razilaženje ili pucanje partnerskog odnosa sa SAD-om u trenutačnim uvjetima globalne politike</p> <p>Jačanje terorizma i drugih prijetnji nedržavnih sudionika</p> <p>Unutarnji nemiri zbog vjerske politike</p> <p>Daljnje jačanje represija u državi i na državljane KSA-je u inozemstvu</p> <p>Financijska nestabilnost zbog volatlnosti cijena nafte i udjela naftne industrije u gospodarstvu, koja bi „prelijevanjem“ na sustav subvencija vodila do unutarnje nestabilnosti</p> <p>Neuspjeh angažiranja mladog stanovništva u „stvaranju nacije“ i provođenju Vizije 2030</p>

Izvor: autorova izrada

²² Engleski akronim prevodi se na hrvatski kako slijedi: *Strengths* – snage, *Weaknesses* – slabosti, *Opportunities* – prilike, *Threats* – prijetnje.

Analiza snaga, slabosti, prilika i prijetnji kontekstualizira prošlost i trenutačno stanje, navodeći snage i slabosti KSA-je te njima suprotstavlja svojevrsni pogled na budućnost s pomoći prilika i prijetnji opisanih u radu.

Pregledom povijesti nastanka došlo se do korijena nekih problema KSA-je, poput nemogućnosti potpunog odvajanja od vehabizma, ali i nužnosti oslanjanja na svjetsku silu, bez koje prve dvije saudijske države nisu opstale. Drugi preduvjeti za jačanje nacionalne sigurnosti, poput naftne revolucije globalnog gospodarstva, tijekom povijesti posložili su se kući Saud, a neke poput osnivanja i politike OPEC-a ili Islamske revolucije u Iranu, zacementirale su njezinu nezamjenjivu ulogu u svijetu. U regiji Bliskog istoka, ali i islamskoj civilizaciji, važnost KSA-je veća je zbog lokacija svetih mjesta, koje su neki od stupova te vjere. Analizom problematičnih elemenata nacionalne sigurnosti pokušao se dati odgovor na pitanje zašto KSA nije lider Bliskog istoka. Početno definirana problematika su kulturni i odgojno-obrazovni obrasci u KSA-ji, djelomično kompatibilni i s iskustvima drugih arapskih zemalja u regiji. Njihove analize otkrivaju poguban utjecaj na radne, tehničke sposobnosti i sposobnosti samostalnog, samoinicijativnog djelovanja u rješavanju složenih problema, bilo to u visokotehnološkim industrijama, menadžerskim funkcijama ili dužnostima sličnih preduvjeta i karakteristika unutar vojne komponente obrambene politike. Drugi aspekt je sve utjecajnije religijska politika KSA-je, definirana tvrdokornim smjerom islamskog učenja, u svijetu poznatom kao vehabizam. Iz ove politike proizlazi problematika za unutarnju stabilnost, ali i odnose u regiji, jer je ona dugo dominirala mnogim unutarnjim i vanjskim politikama KSA-je. Utjecaj na nacionalnu sigurnost analiziranih aspekata rezultirao je time da, unatoč svim predispozicijama, KSA nije ostvarila svoj puni potencijal s obzirom na sve komparativne prednosti u regiji. Sa svrhom prepoznavanja i ostvarivanja tog cilja, novo vodstvo, koje od 2015. za domaću i svjetsku javnost predstavlja mladi princ MBS-a, uhvatilo se ukoštac s tim problematikama. Teško je ne pasti u zamku projiciranja vrijednosti Zapada na autokraciju kao što je KSA. Naime, iako na Zapadu često tumačen kao put KSA-je k modernizaciji i liberalizaciji, rezultat liberalizacije izostao je, uzmemo li u obzir represiju prisutnu u državi koja se proteže čak i na državljane KSA-je u inozemstvu. Dakle, može se reći da se radi o (re)definiranju nacije s ciljem rješavanja slabosti nacionalne sigurnosti, a time i opstanka režima kraljevske obitelji Saud, što su dva neodvojiva pojma u analiziranom slučaju. Od takve izjave ne treba zazirati ako imamo na umu regiju o kojoj raspravljamo s obzirom na rezultat urušavanja autokratskih režima i njihovih postulata nacionalne sigurnosti koje se dogodilo u Siriji, Libiji ili Iraku.

Glede hipoteze rada, pretpostavljeno je da se ona može potvrditi ako se u tim novim politikama i programima, čiji je cilj od KSA-je stvoriti lidera regije, adresiraju analizirane problematike. Analizom nekih segmenata Vizije 2030 i politika MBS-a koje podupiru provedbu tog programa, ali i drugih politika poput vanjske i unutarnje, koje stvaraju uvjete za nesmetanu provedbu programa, razvidno je da se izravno ili posredno dotiču svih navedenih problematika ili ih pokušavaju riješiti. Stoga, neodmicanje od religijske politike vehabizma možda bi uzrokovalo unutarnje nemire poput onih nedavnih u Iranu, ali bi i vanjskopolitički ostavili KSA-ju kao državu *pariju*, najbližnju ponovno uspostavljenom emiratu Afganistana ili poraženoj Islamskoj državi. Režim stoga pokušava riješiti problem, jer zbog religijske politike unutar kraljevstva, odnosa prema šijitima i drugim manjinama i skupinama, u društvu KSA-je nikada nije došlo do formiranja jedinstvene nacije.

Proučavajući literaturu za ovaj rad, naišao sam na brojne popularne naslove iz 1980. i 1990., koji su predviđali skorbu dezintegraciju KSA-je i prije događaja „9/11“, kada je KSA ponovno došla u fokus svjetske javnosti. Zanimljivo bi bilo s ovoga vremenskog odmaka proučavati zašto do toga nije došlo. Često na demokratskom zapadu upadamo u tu zamku svojevrstne projekcije naših vrijednosti i očekivanja na druge. No, za pojedine kulture nije ista razina očekivanja, ali ni točka pucanja populacije, glede nekih stvari koje se nama na zapadu čine neizostavnima – poput slobode, ljudskih prava, pravde. Svatko tko je proveo određeno životno razdoblje u regiji Bliskog istoka, odmah će prepoznati i odbaciti takva predviđanja, jer poznavanje ljudi i njihove kulture daje drugu sliku. Povezujući to sa KSA-jom, može se reći da budućnost donosi promjene, a koliko će one s našeg gledišta biti pozitivne ili negativne, ovisi uvelike i o problemima nacionalne sigurnosti, koji su analizirani u ovom radu te njihovom (ne)rješavanju. Svaka je prognoza neke daljnje budućnosti nezahvalna, no završna misao bi bila i ona s početka – da KSA ima ljudski, financijski i geografski, pa i povijesni potencijal da postane lider u regiji. Taj potencijal može se ostvariti, no samo ako se tijekom nadolazećih desetljeća uhvati ukoštac s brojnim slabostima koje je ovaj rad u svojoj analizi barem djelomično prikazao. Rad na ovoj temi tijekom samo nekoliko mjeseci pisanja pokazao se recentnim i relevantnim ako primijetimo da su u tom razdoblju gotovo svakodnevno dolazile nove vijesti iz regije. Tako su se KSA i njezina uloga u regiji i geopolitici pojavile u nekoliko navrata. Bio je tu pokušaj arbitriranja mira u Ukrajini, kao i odlazak američkog predsjednika u posjet KSA-ji s ciljem povećanja proizvodnje nafte i utjecanja na predizbore u SAD-u.

Nadalje, tu su i politički pregovori o pridruživanju BRICS-u, kao i prijetnja i napetosti između Irana s jedne strane i KSA-je i potpore SAD-a s druge, te samo nekoliko mjeseci poslije – sporazum o normalizaciji kojemu je posredovala Kina. Svi ovi događaji potvrdili su da je KSA jedan od ključnih igrača u regiji Bliskog istoka, a u slučaju da svijet gledamo multipolarno – i globalni igrač velike moći. Nezahvalno je dugoročno prognozirati, ali procjena je da do 2030. KSA neće biti lider regije. Ako u idućim desetljećima financijski i vojno ojača i riješi se religijske problematike u odnosima, to bi, uz *regionalni ceteris paribus*, mogla postati.

SAŽETAK

Iako ima sve predispozicije da postane vodeća zemlja u regiji Bliskog istoka, Kraljevina Saudijska Arabija (KSA) se za tu poziciju po raznim aspektima natječe s drugim regionalnim akterima. Prvo poglavlje uvodi nas u korijen problematike koji se može pronaći u stvaranju države KSA-je te nam daje uvid u bitnije elemente nastanka, povijesti, populacije, položaja, gospodarstva i uloge KSA-je u regiji i globalno. Drugo poglavlje opisuje nacionalnu sigurnost KSA-je i njezine problematične aspekte. Tako ih identificira u ukorijenjenim kulturološkim i obrazovnim obrascima u arapskim društvima, što potom utječe na gospodarsku politiku i vojnu sposobnost. Slijedi osvrt na sustave nacionalne sigurnosti kao što su vojska, redarstvo, obavještajne službe. Nastavno, opisuje se specifičnost KSA-je, gdje postoji utjecaj religijske politike na nacionalnu sigurnost, a taj se aspekt potom povezuje s problematikama unutarnje i vanjske politike KSA-je. Prethodne analize uvode nas u treće poglavlje, koje opisuje aspekt strategijskog vodstva prestolonasljednika Mohamada bin Salmana i njegov pokušaj da suočena s navedenim, KSA pokuša ublažiti/riješiti problematiku i u budućnosti zauzeti vodeće mjesto u regiji Bliskog istoka. Analizom provođenja MBS-ovih novih unutarnjih i vanjskih politika i ciljeva koji se žele implementirati transformacijskim programom VIZIJA 2030, vezano za aspekte gospodarstva i obrazovne politike, ovaj dio rada cilja potvrditi hipotezu. Naime, prepoznavanje problematike i pokušaj njezinog adresiranja je i potvrda da zbog tih, u radu analiziranih problematičnih aspekata nacionalne sigurnosti, KSA – iako regionalno „veliki“ igrač, ni danas ni u bliskoj budućnosti nije „vodeća nacija“ ili „ključni igrač“ regije.

SUMMARY

Although it has all the predispositions to become a leading country in the Middle East region, the Kingdom of Saudi Arabia (KSA) competes with other regional actors for that position in various aspects. The first chapter introduces us to the roots of the problems that can be found in the creation of the state of KSA and gives us an insight into more important elements of the origin, history, population, position, economy and the role of KSA in the region and globally. The second chapter describes KSA's national security and its problematic aspects. Thus, it identifies them in entrenched cultural and educational patterns accepted in Arab societies, which then influences economic policy and military capability. This is followed by a review of national security systems such as the army, police, and intelligence services. Next, the specificity of the KSA is described, where there is an influence of religious politics on national security, which aspect is then connected to the problems of the domestic and foreign politics of KSA. The previous examinations introduce us to the third chapter, which describes the aspect of the strategic leadership of Crown Prince Mohamad bin Salman and his attempt to mitigate/solve the problem aforementioned and to take a leading position in the Middle East region in the future. By analysing the implementation of MBS's new domestic and foreign policies and goals that are to be implemented through the VISION 2030 transformation program, related to aspects of the economy and education policy, this part of the paper aims to confirm the hypothesis. Namely, the recognition of the problem and the attempt to address it is a confirmation that, due to the problematic aspects of national security analysed in the work, KSA, although a regional "big" player, is not a "leading nation" or a "key player" in the region today or in the near future.

LITERATURA

Knjige:

- Al Rasheed, Madawi (2021.) *The Son King*, Oxford university Press, New York
- Al Rasheed, Madawi (ur.) (2018.) *Salman's legacy*, Oxford university Press, New York
- Bowen, Wayne H. (2008.) *The History of Saudi Arabia*, Greenwood press, Westport
- Braudel, Fernand (1990.) *Civilizacije kroz povijest*, Biblioteka posebna izdanja/Globus, Zagreb
- Bronson, Rachel (2006.) *THICKER THAN OIL: America's Uneasy Partnership with Saudi Arabia*, Oxford University Press, New York
- Collins, Alan (ur.) (2010.) *Suvremene sigurnosne studije*, Politička kultura, Zagreb
- Cooper, Andrew S. (2011.) *The oil kings*, Simon & Schuster, New York
- Emerson, Stephen (1985.) *The American House of Saud: The Secret Petrodollar Connection*. Franklin Watts, New York.
- Groh, Tyron L. (2019.) *Proxy War the last bad option*, Stanford university press, Stanford
- Hegghammer, Thomas (2010.) *Jihad in Saudi Arabia*, Cambridge university press, Cambridge
- Hiro, Dilip (2018.) *Cold war in the Islamic world*, Oxford university Press, New York
- Hiti, Filip (1988.) *Istorija Arapa*, Biblioteka posebna izdanja, Sarajevo
- Hubbard, Ben (2020.) *MBS The rise to power*, The Dugan books, New York
- Jacquard, Roland (2001.) *Osama bin Laden: U ime islama...* Agram, Zagreb
- Jones, Toby C. (2010.) *Desert kingdom*, Harvard University press, Cambridge
- Jović, Dejan (ur.) (2013.) *Teorije međunarodnih odnosa REALIZAM*, Politička kultura, Zagreb
- Kale, Eduard (2007.) *Povijest civilizacije*, FPZG, Zagreb
- Kasapović, Mirjana (ur.) (2016.) *Bliski istok*, FPZG, Zagreb
- Lippman, Thomas (2004.) *Inside the mirage: America's fragile partnership with Saudi Arabia*. Oxford University Press, New York
- Long, David E. (2005.) *Culture and customs of Saudi Arabia*, Greenwood press, Westport
- Napoleoni, Loretta (2015.) *Uspon islamizma*, Sandorf, Zagreb

- Pollack, Kenneth M. (2002.) *Arabs at War: Military Effectiveness, 1948-1991*. University of Nebraska Press, Lincoln
- Pollack, Kenneth M. (2019.) *Armies of Sand: The Past, Present and Future of Arab Military*. Oxford University Press, New York
- Schwartz, Stephan (2005.) *Dva lica islama*, Medžlis islamske zajednice, Zagreb
- Tatalović, Siniša; Bilandžić, Mirko (2005.) *Osnove nacionalne sigurnosti*, Policijska akademija, Zagreb
- Tatalović, Siniša; Grizold, Anton; Cvrtila, Vlatko (2008.) *Suvremene sigurnosne politike*, Golden marketing, Zagreb
- Vujčić, Vladimir (2008.) *Kultura i politika*, Politička kultura, Zagreb
- Westermeyer, Paul W.(2008.) *The Battle of al-Khaffi*, History division USMC, Washington
- Zelenika, Ratko (2000.) *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka

Poglavlje u knjizi i znanstveni članci u časopisima:

- Bernabeo, Paul (ur.), (2007.) autori: Carpenter, Clive; Samy, Shahira; Hartmann, Michelle; Gleave, Robert; Ferguson, Philip; Urkevich, Lisa; Romano-Young, Karen; Darrow, William; Bashiri, Iraj *Saudi Arabia*, iz knjige: *Arabian Peninsula*, Volume 1 serije: *World and its peoples Middle East, Western Asia, and Northern Africa*, Marshall Cavendish, New York,
- Farouk, Yasmine i Brown, Nathan J.(2021.) *Saudi Arabia's Religious Reforms Are Touching Nothing but Changing Everything* , iz: Wehrey, Frederic (ur.) *Islamic Institutions in Arab States: Mapping the Dynamics of Control, Co-option, and Contention*, Carnegie Endowment for International Peace, Washington
- Jarzabek, Jaroslaw (2017.) *All the Money Can Buy. Saudi Arabian Armed Forces* iz: Ożarowski, Rafał i Grabowski, Wojciech (ur.), *Political Dilemmas of the Arab and Muslim World*, Rambler press, Varšava
- Jožanc, Nikola (2015.) *Studija slučaja u komparativnoj politici*, iz časopisa *Politička misao*, vol. 52, br.3, 2015. str. 35-58. FPZG, Zagreb
- Miočić, Ivana (2018.) *FLEKSIBILNOST STUDIJE SLUČAJA: PREDNOST ILI IZAZOV ZA ISTRAŽIVAČE?*, iz časopisa: *Ljetopis socijalnog rada*, vol. 25, br. 2, 2019., str. 175-194. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb

Stručni radovi i članci na mrežnim stranicama:

- Arwa, Ibrahim, Al Jazeera (2019.) *What is Sahwa, the Awakening movement under pressure in Saudi?* <https://www.aljazeera.com/features/2019/6/5/what-is-sahwa-the-awakening-movement-under-pressure-in-saudi> pristupano 8. 2. 2023.
- Assaad, Ragui (2014.) *Making sense of Arab labor markets: the enduring legacy of dualism* iz: *IZA Journal of Labor & Development*, vol. 3, br.6 <https://izajold.springeropen.com/articles/10.1186/2193-9020-3-6#citeas> pristupano 8. 2. 2023.
- Barany, Zoltan, M. H. Keer Carnegie MEC (2020.) *Foreign contract soldiers in the Gulf* <https://carnegie-mec.org/2020/02/05/foreign-contract-soldiers-in-gulf-pub-80979> pristupano 8. 2. 2023.
- Bashraheel, Aseel, Arab News(2019.) *Rise and fall of the Saudi religious police* <https://www.arabnews.com/node/1558176/saudi-arabia> pristupano 8. 2. 2023.
- Blanchard, Christopher M. Congressional research service (2008.) *Saudi Arabia: Terrorist financing issues* https://www.everycrsreport.com/files/20080611_RL32499_9e0781f8fd07252caac1f275c29e09e7548a5c2e.pdf pristupano 16. 2. 2023.
- Borger, Julian, The Guardian (2016.) *Obama administration offered \$115bn in weapons to Saudi Arabia.* <https://www.theguardian.com/us-news/2016/sep/08/obama-administration-offered-115-billion-weapons-saudi-arabia-report> pristupano 16. 1. 2023.
- Dadouch, Sarah, Washington post(2021). *Saudi Crown Prince Mohammed seeks to reduce influential clerics' power.* https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/saudi-clerics-crown-prince-mohammed/2021/08/02/9ae796a0-e3ed-11eb-88c5-4fd6382c47cb_story.html pristupano 8. 2. 2023.
- Emmons, Alex; Chávez, Aída; Lacy, Akela, The Intercept (2019.) *JOE BIDEN, IN DEPARTURE FROM OBAMA POLICY, SAYS HE WOULD MAKE SAUDI ARABIA A "PARIAH"* <https://theintercept.com/2019/11/21/democratic-debate-joe-biden-saudi-arabia/> pristupano 8. 2. 2023.

- Frankel, Glenn, Washington post (2004.) *U.S. Mulls Seizing Oil Fields In '73* <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/2004/01/01/us-mulled-seizing-oil-fields-in-73/0661ef3e-027e-4758-9c41-90a40bbcf4d/> pristupano 8. 2. 2023.
- Hernandez, Michael G., Anadolu Agency (2022.) *US lawmakers introduce bill to pull troops from Saudi Arabia, UAE* <https://www.aa.com.tr/en/americas/us-lawmakers-introduce-bill-to-pull-troops-from-saudi-arabia-uae/2704484> pristupano 8. 2. 2023.
- Holmes, Oliver, The Guardian (2020.) *Netanyahu holds secret meeting with Saudi crown prince* <https://www.theguardian.com/world/2020/nov/23/benjamin-netanyahu-secret-meeting-saudi-crown-prince-mohammed-bin-salman> pristupano 8. 2. 2023.
- Kennedy, Lesley, History (2018.) *FDR and Saudi Arabia King: The Oil Treaty that Changed History.* <https://www.history.com/news/fdr-saudi-arabia-king-oil> pristupano 8. 2. 2023.
- Mazzucco, Leonardo Jacopo Maria, FIKRA FORUM (2022.) *Pragmatic Re-Balancing: the Saudi Dual Outreach to Israel and Iran* <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/pragmatic-re-balancing-saudi-dual-outreach-israel-and-iran> pristupano 16. 2. 2023.
- Pierce, Charles P., Esquire (2022.) *The Saudis keep picking sides, and it never seems to be ours* <https://www.esquire.com/news-politics/politics/a41536105/saudi-arabia-opecc-russia/> pristupano 8. 2. 2023.
- Sullivan, Laura, NPR (2021.) *White House Declassifies FBI Report Detailing Saudi Nationals' Connections To 9/11* <https://www.npr.org/2021/09/13/1036533208/white-house-declassifies-fbi-report-detailing-saudi-nationals-connections-to-9-11> pristupano 16. 2. 2023.
- Tian, Nan, i dr. za institut SIPRI (2022.) *TRENDS IN WORLD MILITARY EXPENDITURE, 2021* https://www.sipri.org/sites/default/files/2022-04/fs_2204_milex_2021_0.pdf pristupano 8. 2. 2023.
- Weisgerber, Marcus, Defense One (2016.) *Saudi Losses in Yemen War Exposed by US Tank Deal* <https://www.defenseone.com/business/2016/08/us-tank-deal-exposes-saudi-losses-yemen-war/130623/> pristupano 8. 2. 2023.

- Zimmerman, Katherine, Critical Threats (2022.) *Saudi Arabia's war in Yemen* <https://www.criticalthreats.org/analysis/saudi-arabias-war-in-yemen> pristupano 8. 2. 2023.

Ostali mrežni izvori:

- Al Arabia News (2017.) *Saudi Arabia forms new apparatus of state security* <https://www.arabnews.com/node/1132466/saudi-arabia> pristupano 8. 2. 2023.
- Al Arabia News (2023.) *Jamal Khashoggi* <https://english.alarabiya.net/authors/Jamal-Khashoggi> pristupano 8. 2. 2023.
- Al Jazeera (2018.) *More than 1,000 Saudi troops killed in Yemen since war began* <https://www.aljazeera.com/videos/2018/5/28/more-than-1000-saudi-troops-killed-in-yemen-since-war-began> pristupano 8. 2. 2023.
- Al Jazeera Balkans (2023.) *Iran i Saudijska Arabija obnavljaju diplomatske odnose* <https://balkans.aljazeera.net/videos/2023/3/10/iran-i-saudijska-arabija-obnavljaju-diplomatske-odnose> pristupano 11. 3. 2023.
- Arab News (2016.) *Haia can't chase, arrest suspects* <https://www.arabnews.com/saudi-arabia/news/910016> pristupano 8. 2. 2023.
- BBC (2020.) *FBI: US naval base attack motivated by al-Qaeda* <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-52713702> pristupano 16. 1. 2023.
- Forbes (2018.) *Best Countries for Business 2018- Saudi Arabia* <https://www.forbes.com/places/saudi-arabia/?sh=75531c924e5c> pristupano 16. 2. 2023.
- Frontline (2005.) *A new monarch* <https://frontline.thehindu.com/world-affairs/article30205965.ece> pristupano 8. 2. 2023.
- GAO, U.S. Government Accountability Office (1979.) <https://www.gao.gov/products/id-79-7> pristupano 16. 2. 2023.
- Global firepower, GFP(2023.) *Saudi Arabia ranking* https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=saudi-arabia pristupano 8. 2. 2023.
- Global Security (2023.) *Saudi Intelligence Agencies* <https://www.globalsecurity.org/intell/world/saudi/index.html> pristupano 8. 2. 2023.

- Kingdom of Saudi Arabia (2022.) *Saudi Vision 2030.*, <https://www.vision2030.gov.sa> pristupano 12. 12. 2022.
- MEMO Middle East monitor (2023.) *BRICS discussing decision on Saudi Arabia, Iran memberships this year* <https://www.middleeastmonitor.com/20230216-brics-discussing-decision-on-saudi-arabia-iran-memberships-this-year/> pristupano 17. 2. 2023.
- OPEC Organization of the Petroleum Exporting Countries (2023.) https://www.opec.org/opec_web/en/about_us/24.htm pristupano 8. 2. 2023.
- Radio free Europe Radio Liberty(RFE/RL) (2021.) *Saudis Sign Military Cooperation Agreement with Russia* <https://www.rferl.org/a/saudi-russia-arms-weapons-/31425164.html> pristupano 8. 2. 2023.
- Reuters (2015.) *Saudi king orders National Guard to take part in Yemen campaign* <https://www.reuters.com/article/us-yemen-security-saudi-guard-idUSKBN0NC1GP20150421> pristupano 16. 1. 2023.
- Reuters (2022.) *Saudi fund invested \$500 million in Russian oil as Ukraine invasion began* <https://edition.cnn.com/2022/08/15/energy/saudi-arabia-russian-oil-investments/index.html> pristupano 8. 2. 2023.
- Sanad Organization (2023.), *Human rights in Saudi Arabia reports* <https://sanad.uk/category/rights-reports/> pristupano 8. 2. 2023.
- Saudi Arabia Ministry of interior (MOI) (2023.) <https://www.moi.gov.sa> pristupano 8. 2. 2023.
- The Embassy of The Kingdom of Saudi Arabia, Washington D.C. (2023.) <https://www.saudiembassy.net/about-saudi-arabia> pristupano 8. 2. 2023.
- The Wall Street Journal (2022.) *Saudi Arabia, U.S. on High Alert After Warning of Imminent Iranian Attack* <https://www.wsj.com/articles/saudi-arabia-u-s-on-high-alert-after-warning-of-imminent-iranian-attack-11667319274> pristupano 8. 2. 2023.
- The World Bank (2023.), *Saudi Arabia.* <https://data.worldbank.org/country/SA> i <https://data.worldbank.org/country/saudi-arabia> pristupano 8. 2. 2023.
- U.S. Central command CENTCOM (2023.) *United States Military Training Mission Riyadh, Saudi Arabia* <https://www.centcom.mil/OPERATIONS-AND-EXERCISES/USMTM/>

- U.S. Energy Information Administration (2021.), *Saudi Arabia*, <https://www.eia.gov/international/analysis/country/SAU> pristupano 8. 2. 2023.
- U.S. Energy Information Administration (2023.), *Petroleum imports Saudi Arabia*, https://www.eia.gov/petroleum/imports/browser/#/?v=1&vs=PET_IMPORTS.CTY_SA-US-ALL.A pristupano 8. 2. 2023.